

Ludo Štúr

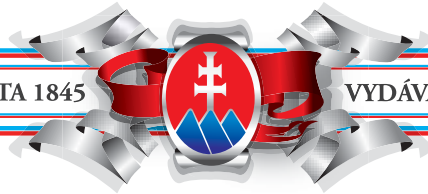
SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 34
40/2019
5. október 2019

Cena 0,50 €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

TUCET NETUCTOVÝCH ROKOV
KŇAZA A. MERCSAKA V BIHORE
Strana 4.

PUBLICISTA LUDOVÍT ŠTEVKO
O STODŇOVKE Z. ČAPUTOVEJ
Strana 5.

MINISTER OBRANY P. GAJDOŠ
EXKLUZÍVNE PRE NÁŠ TYŽDENNÍK
Strana 6.

OBEK, KTORÚ POKRSTILI
KALINY AJ PRELIATA KRV
Strana 8.

SCÉNOGRAF VILIAM GRUSKA
AJ PERINBABU NAUČIL SNEŽIŤ
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Akási dievčinka z tlačového odboru prezidentskej kancelárie, kde sa rodí, krstí a povíja nová politická kultúra, nabýzga organizátorom a päťdesiatim tisíciam účastníkov Národného pochodu za život z celého Slovenska do inkvizítorov, pokrytco, pedofilov a úchylákov... Hlavná ekologická štátu postrehne toxicnosť takýchto názorov a z paluby lietadla alebo priamo z fóra OSN o ekologických hrozbách pohrozí zamestnávanej manekýne a letuške, že ak sa za lapsus nepokajá, tak poletí, lebo z Grasalkovičovo paláca štartujú najnovšie iba módne trendy a slušnosť...

Iné švédske dievčatko v New Yorku nabýzga cteným predstaviteľom zemegule, že sú zdegenerovaní povalači, pretože v mori, ktoré preplávala na ekologickej jachte Malizia II., je príliš veľa plastov. Loď si zvolila preto, lebo lietadlo ničí oxidom uhličitým ovzdušie. Medicínski špecialisti po tej hystérii, čo do sveta šíri, určujú jej diagnózu a uvažujú, či je Gréta druhý Einstein, alebo Hitler. Keď sa dohodnú, zväžia pre ňu blázinec alebo sochu. Alternatívnu Nobelovu cenu už má. Alfréd sa v hrobe obracia. Prežaniny mu nehrožia. Nie je to prvý raz, čo sa jeho dedičstvo zneužíva na politikárčenie...

Pred spomínaným palácom v Bratislave, ale aj v jeho záhrade sú krásne sochy. Sú to diela od majstra, ktorý už v roku 1985 získal Cenu UNESCO za svoj ľudský postoj k životu a v roku 1986 aj Medailu svetovej rady mieru. Tibor Bartfay nebol na názvy, jeho diela zväčša pomenoval život – v parku paláca je fontána Mladosť a pred ním na Hodžovom námestí Planéta mieru. Veľmi radi sa tu ľudia a turisti fotografujú s kulisou prezidentského sídla. Aj naša pani prezidentka sa tu dala zvečniť so skupinkou ekologických aktivistov z Green Peace, ktorí jedno z najkrajších sochárskych diel v slovenskom hlavnom meste premenili na kulisu svojho klimato-apokalyptického divadielka. Podľa ochrannárskeho libreta zmenili fontánu na červenú panvicu, na ktorej akože grilujú zemeguľu s holubicami. Zrejme v nadšení nad skvelým nápadom zabudli, že existuje čosi ako etika a autorské práva. Bartfay sa v hrobe obracia. A nie je to prvý raz, čo ho takto zneuctujú! Odporúčam sochárskej manželke a jeho dcére Haline podať na týchto bezohľadných príziviteľov ušľachtilého poslania umelcovho diela trestné oznámenie za jeho zneváženie. Len sa obávam, že vzývaná spravodlivosť bude opäť slepá, keďže advokátkou tých zelených bláznov bude samotná hlava štátu!

Emil SEMANCO

R - 2019043

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
40
9 770862 882007

Na Slovensku už vraj nebudú oblasti s nedostupnou zdravotnou starostlivosťou Vláda schválila reformu nemocníc, nie ich zatváranie

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Vláda Slovenskej republiky posunula do Národnej rady SR návrh zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti. Ide o nateraz najkomplexnejšiu reformu slovenských nemocníc. Je naplánovaná na niekoľko volebných období.

Ak by v parlamente reforma v podobe vládou schváleného návrhu začala nadobúdať iné ako navrhnuté zámery, predseda vlády aj ministerka zdravotníctva Andrea Kalavská sú pripravení dokument z rokovania parlamentu stiahnuť. Premiér prizval, že reforma neznamená zatváranie nemocníc.

■ AKÝ JE CIEĽ?

Výsledkom reformy má byť kvalitnejšia a bezpečnejšia zdravotná starostlivosť pre pacienta, nižší počet opakovaných operácií a hospitalizácií či zlepšenie dostupnosti nemocníc. Ministerstvo zdravotníctva plánuje určiť nemocnice, ktoré zostanú v minimálnej sieti. Na Slovensku je dnes sedemdesiatosem nemocníc a zostáť z nich má štyridsaťšesť. Plánuje sa ich rozdelenie do troch skupín – tridsaťdva lokálnych, šesť regionálnych a štyri národné. Zachovaných má byť okrem toho aj päť špecializovaných ústavov. Nemocnica tak už nebude v každom okrese, ale podľa ministerstva v nemocniciach bude kvalitnejšia zdravotná starostlivosť.

O tom, ktorá nemocnica v sieti zostane, sa rozhodne počas nasledujúcich dvoch rokov po schválení reformy na základe stanovených kritérií. Z nich najdôležitejším má byť počet uskutočnených výkonov určitého druhu. „Pacient bude vždy nasmerovaný do zariadenia, kde mu zabezpečia dostatočnú a včasnú

Avizovaná reforma nemocníc nemá jednoznačnú podporu ani v materskej strane ministerky, ktorá ju so svojim tímom pripravila. Smer-SD sa jej obracia chrbtom a jej prijatie podmieňuje ďalšími aspektmi aj predseda tejto strany i koalíčný partner zo SNS.

kvalitu, zabezpečenú a následne kontrolovanú minimálnym počtom výkonov,“ informoval generálny riaditeľ Inštitútu zdravotnej politiky ministerstva zdravotníctva Martin Smatana. Medzi kritériá rozhodovania o zaradení nemocníc bude patriť aj časová dostupnosť, aby neboli oblasti bez dostupnej zdravotnej starostlivosti, ak nemocnica nesplní kritériá a nebude za ňu náhrada alebo ak sa bude nachádzať v ťažko dostupnom regióne.

Dostupnosť nemocníc má byť nastavená tak, aby sa pacient do lokálnej nemocnice dostal autom do tridsiatich minút, do regionálnej do šesťdesiatich minút a do národnej do sto dvadsiatich minút. Podľa ministerky zdravotníctva bude dostupnosť

v takýchto prípadoch dôležitejšia ako ostatné kritériá. Počíta sa s využitím uvoľnených lôžkových kapacít na nový typ lôžok, ako aj následnej starostlivosti v prípade nemocníc, ktoré sa do siete nedostanú. Zmena počtu teda aj so vznikom nového typu nemocnice – nemocnice následnej starostlivosti. Takéto zariadenia u nás doteraz neexistovali a citeľne v systéme zdravotníckej starostlivosti chýbajú.

■ ROZPAČITÉ REAKCIE

Asociácia nemocníc Slovenska považuje riadenú stratifikáciu za nevyhnutnú. Zároveň však nesúhlasí s tým, aby sa týkala iba štátnych nemocníc, ako zaznelo počas schvaľovania návrhu na rokovaní vlády.

Predseda strany Robert Fico, ktorej nominantka predložila návrh, vyhlásil, že Smer v parlamente podporí reformu, iba ak nezanikne ani jediná nemocnica. Predseda SNS Andrej Danko v intenciách koalíčnej filozofie počká, ako sa k návrhu postaví Smer. Predstavitelia opozície deklarovali stratifikácii nemocníc zväčša podporu.

■ STRATEGICKÝ RÁMEC

Hlavné princípy, úlohy a ciele zdravotnej politiky boli obsiahnuté už v Strategickom rámci starostlivosti o zdravie pre roky 2014 – 2030 a sú stále platné. Strategický rámec v oblasti zdravia pre roky 2014 – 2030 predstavuje základný dokument, ktorý by mal v strednodobom a dlhodobom horizonte určovať smerovanie štátnej politiky zdravia na Slovensku. Stratifikácia, známa aj pod názvom Zdravá zmena, prinesie do systému po prvýkrát v histórii Slovenska merateľné kritériá na základe výsledkov liečby, vďaka čomu by sa mala zlepšiť kvalita a bezpečnosť zdravotnej starostlivosti. Pre pacienta tak prinesie napríklad nižší počet opakovaných operácií či hospitalizácií. Prinesie aj nový typ nemocníc, ktoré sa budú orientovať na dlhodobú starostlivosť. Vďaka stratifikácii by postupne malo vzniknúť minimálne tisícich dlhodobých lôžok po celom Slovensku. Cieľom je, aby sa pacient po operácii doliečoval čo najbližšie k svojmu bydlisku.

(Viac aj v rubrike Polemika na str. 5)

3 OTÁZKY PRE:

Jozefa HUMENÍKA, predsedu Mladej Matice Košice-Staré Mesto

Na Slovensku je stále viac ukrajinských študentov

• Stúpa počet ukrajinských študentov na slovenských vysokých školách alebo sa tento počet ustálil?

Z mojich osobných skúseností môžem potvrdiť, že záujem ukrajinských študentov o štúdium na slovenských vysokých školách rok čo rok stúpa. Narastajúci počet týchto študentov na Slovensku je spôsobený väčšou „prestížou“ nášho vysokého školstva v porovnaní s ukrajinským. Ďalším dôvodom je vidina lepšieho života, ale sami hovoria na „západe“. Záujem o štúdium na Slovensku neskrsl v hlavách študentov len tak, je to spôsobené cieľovou propagáciou našich slovenských škôl na ukrajinských školách a univerzitách.

• Máte osobné skúsenosti s pobytom ukrajinských študentov u nás?

Moje skúsenosti sa týkajú najmä ukrajinských študentov študujúcich na Technickej univerzite v Košiciach. Môžem povedať, že väčšina študentov nemala problém adaptovať sa na slovenské pomery. Preto sme si dobre rozumeli a oni sa cítili ako medzi svojimi. Spočiatku mali problémy so slovenčinou, ale po čase bolo vidno, že prejavovali záujem študovať náš rodný jazyk. No na druhej strane sa našli aj takí, ktorí nemali záujem študovať, pracovať na sebe, ale len hľadali cestičky, ako využiť každú možnú príležitosť na svoj vlastný ošoh.

• Ako vnímajú zahraničných, prípadne aj ukrajinských študentov naši slovenskí študenti?

Na Technickej univerzite v Košiciach v prevažnej miere študujú spolu so slovenskými študentmi najmä

študenti pochádzajúci z Ukrajiny a Indie. Ja osobne som sa takmer každodenne stýkal s Ukrajincom študujúcim predovšetkým na Fakulte elektrotechniky a informatiky a na Ekonomickej fakulte. Na týchto fakultách študujú „zdatnejší“ študenti, ako je to na iných fakultách, aj preto nepotrebujú vyvolávať nijaké konflikty a sú priateľskí k nám Slovákom. Opačná situácia je na niektorých iných fakultách, ktoré nemajú až takú „prestíž“. Indovia sú, ľudovo povedané, kapitola sama osebe. Ja osobne mám s nimi len negatívne skúsenosti. Spomínam si na prípady, ktoré už boli na hrane zákona. Je všeobecne známe, že v akých podmienkach žijú ľudia v Indii, podobne v takých sa snažia žiť aj tu u nás na Slovensku.

Zhovárala sa Margaréta VYŠNÁ
Foto:

V SNN 41/2019
SI PREČITATE

■ V Štátnej vedeckej knižnici odborníci diskutovali na tému krajanského školstva v zahraničí
■ Ako vidia cudzinci Rusko alebo návšteva našich spisovateľov na knižnom veľtrhu v Moskve
■ Zákon o povinnosti poskytovateľov stravovania informovať o pôvode mäsa vstupuje do praxe

Štát nemá nástroje na to, aby médiá pravdivo informovali

Výsledky volieb sú zavše dielo manipulácie

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Pred blížiacimi sa voľbami do NR SR narastá nervozita medzi súperiacimi stranami, ale neraz aj vo vnútri strán. Veď ide o miestenku na kandidátke, a tým aj o politickú budúcnosť členov politických subjektov. Áno, tentoraz už členov strán či hnutí, tak to ukladá nový zákon o politických stranách.

Matovičov experiment doviest' do parlamentu nezávislé osobnosti sa tým skončil. Napokon skolaboval nielen pre nový zákon, ale prakticky vo vnútri samotného hnutia. Matoviča opustili ikony OĽaNO práve preto, že sa nedokázali zmieriť s akýmsi voľným mandátom a znovu vo voľbách bojovať o svoju pozíciu. Remišová napríklad uprednostnila Kiskovu stranu Za ľudí, kde pravdepodobne získa popredné miesto na kandidátke. Veď pol roka pred voľbami je tvárou tejto strany na bilbordoch, ktorými je oblepené celé Slovensko.

■ ZÁPAS KULMINUJE

Nielen u Matoviča dochádza k veľkej reorganizácii hnutia, viditeľne sa to prejavuje aj v Sulíkovej

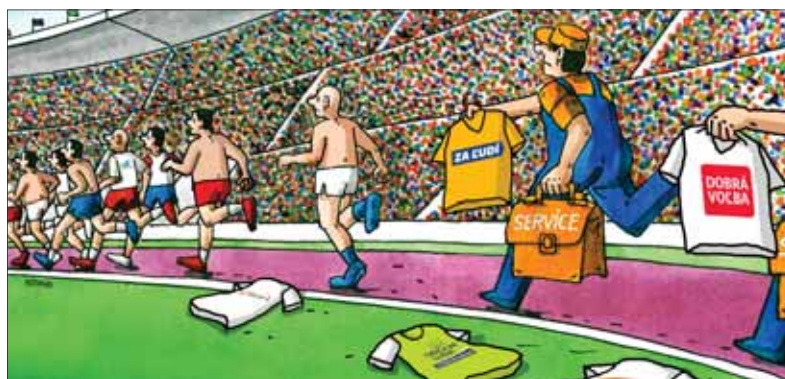
SaS. Mocenský zápas jednoducho kulminuje a v SaS dosiahol rozmery, ktoré prekročili hranice strany. Jednotliví karieriisti vystrčili otázku, kto z koho na verejnosť, zrejme dúfajúc, že im to pomôže získať jej podporu. Ale... ale samotná SaS je prehnitá skrz-naskrz a najlepšie ju charakterizujú Sulíkove raňajky s Kočnerom, keď „riešili“ voľbu generálneho prokurátora. V každej slušnej demokracii by bola takáto strana dávno na smetisku dejín.

Objavujú sa však aj ďalšie strany, ktoré nemajú problém s protipoločenskou, dokonca s trestnou činnosťou a sú v preferenciách na popredných miestach. Trebárs Trubanovo Progresívne Slovensko. Ako je možné, že nekonal prokurátor, keď

vyšla najavo propagácia drog predsedom strany? To sa majú občania Slovenska bezmocne prizerať, ako sa do politiky a vedenia štátu dostáva nová totalita? Progresívcia totiž už v praxi ukázali, kam až dokážu ísť, keď ich nemá kto zastaviť. V Lamači nedovolili vystúpiť skupine, lebo sa im nepáčili názory jej speváka! Chce sa Slovensko opäť vrátiť do čias, keď verejný život ovládala jedna strana? Čo robia štátne orgány, ktoré by mali strážiť demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v Ústave SR?

■ STRANÍCKE PLÁTKY?

Do konca októbra majú všetky strany povinnosť prijať nové stanovy tak, ako im to ukladá nový zákon

o politických stranách. Je značne komplikovaný, preto sa dá očakávať, že malé strany, ktoré nemajú odborné tímy, nebudú schopné splniť túto zákonnú požiadavku a môže značne zredukovať počet politických subjektov na Slovensku. No objavujú sa už články na akýchsi nových webových stránkach, ktoré si hovoria, že informujú nestranné, slobodne a nezávisle, ale aj bez overovania informácií.

A to je veľký problém médií na Slovensku. Aj táto benevolentnosť k tvorbe tlačového zákona doviedla médiá do situácie, že neinformujú, ale robia politiku. A to nielenže

zatraktívňuje obsah médií, ale ich majiteľom priam ponúka možnosť ovplyvňovať politický vývoj v štáte. Že je to tak, ukázalo sa aj pri nedávnej novele tlačového zákona, ktorá opäť umožnila politikom brániť sa proti uverejňovaniu nepravdivých a pravdu skresľujúcich informácií. Lenže dlhoročná prax dokazuje, že pre niektoré médiá neplatia nijaké zákony. Spoliehajú sa na nekonanie súdov, čo na Slovensku spôsobuje, že z médií sa stávajú ďalšie centrá moci a verejnej mienke vnucujú svoj model politiky. Aj preto sa po voľbách verejnosť nestačí čudovať, kto v nich vyhral.

Voľba ústavných sudcov v parlamente dospela konečne k záveru

Ústavný súd sa čoskoro sfunkční

Štefan ZLATOŠ – Foto: archív SNN

Počas desiateho dňa štyridsiatej deviatej schôdze parlamentu poslanci zákonodarného zboru na piaty pokus volili kandidátov na sudcov Ústavného súdu SR. Plénum parlamentu ešte predtým schválilo verejnú voľbu napriek nesúhlasu jedného z koalíčných partnerov.

Na doplnenie počtu uchádzačov o najvýznamnejší sudcovský post na Slovensku chýbali ešte štyri odsúhlasené mená. Za ústavných sudcov preto poslanci zvolili Petra Straku, Ladislava Dudíša, Libora Dufo a Petra Melichera. Platných hlasovacích lístkov bolo stodvadsaťdeväť, neplatné boli štyri lístky. Zaujímavosťou voľby sa stala skutočnosť, že ňou prešli tí kandidáti, ktorí sa zúčastnili neúspešne na všetkých piatich predchádzajúcich voľbách kandidátov na ústavných sudcov. Každý poslanec, ktorý chcel za nich hlasovať, tak mohol urobiť už vo februári. A potom ešte na ďalších troch schôdzach.

Do sídla ústavného súdu v Košiciach zrejme onedlho zamieria na dvanásť rokov noví zamestnanci.

Predseda vlády Peter Pellegrini privítal zvolenie zvyšných kandidátov na sudcov a vyslovil vieru, že Ústavný súd SR bude môcť byť čoskoro úplne funkčný. Pripomenul, že rozhodnutie je teraz na prezidentke Zuzane Čaputovej. Informovali o tom z Tlačového a informačného odboru Úradu vlády SR. Prezidentka SR Zuzana Čaputová vzápätí „s potešením“ prijala správu o tom, že poslanci parlamentu zvolili plný počet kandidátov na sudcov Ústavného súdu SR. Bude tak môcť vymenovať šiestich nových sudcov. Verejnosť prostredníctvom agentúr o tom informoval hovorca prezidentky Martin Strižinec.

Keďže podľa Z. Čaputovej ide o mimoriadne naliehavú záležitosť, výberom ústavných sudcov sa začne zaoberať bezprostredne po návrate z Valného zhromaždenia OSN v New Yorku, pripomenul jej hovorca. „Prezidentke záleží na tom, aby mohol ÚS SR čo najskôr pracovať v kompletnom zložení, ako to predpokladá Ústava SR, nových sudcov preto vyberie po starostlivom zvážení,“ doplnil jej hovorca Strižinec.

V koalícii do poslednej chvíle pred hlasovaním nebola dohoda na menách kandidátov ani na spôsobe voľby. Kým dve koalíčné strany Most – Híd a Slovenská národná strana chceli verejnú voľbu, Smer-SD presadzoval veľmi energicky tajné hlasovanie. „Je tu jedna dilema, a tá je v spôsobe voľby. My si naďalej myslíme, že tajná voľba je najväčší výdobytok demokracie. Ak od nej ustupujeme, cúvame naspäť,“ povedal predseda Smeru-SD Robert Fico. Zároveň však dodal, že Smer-SD bude rešpektovať rozhodnutie Národnej rady SR o spôsobe voľby.

Parlament volil v tomto roku ústavných sudcov už v štyroch dvojkových voľbách, pričom zvolil štrnásť kandidátov. Časť z nich už exprezident Andrej Kiska vymenoval vrátane nového predsedu Ivana Fiacana. Ten týždeň pred voľbou sudcov vystúpil v parlamente mimoriadne. Vo svojom príhovore apeloval na poslancov, aby zabezpečili kompletný ústavný súd v čo najkratšom čase, na čo sa zrejme zvolením požadovaného počtu kandidátov vytvorili podmienky.

VŠIMLI SME SI

Keď sa na jar 1980 začalo pod Poloninami vysídľovanie siedmich obcí, ktoré mali ustúpiť stavbe vodárenskej nádrže, väčšina z tritisícpäťsto obyvateľov osemsto dvadsiatich búraných domov v deväťsto štyridsiatich postihnutých rodinách to prežívala veľmi ťažko. A voda mala pohltiť aj ich svätostánky, v ktorých ich stáročia krstili i pochovávali...

Ako urastený strom s koreňmi...

Odpustová liturgia v katastri Ruského, kde si pravoslávni veriaci postavili provizórnu svätyňu.

Presádzanie zakoreneného stromu...

Túto vetu, ktorú som neraz počul od starousadlíkov, v archívnych dokladoch Lesopolnohospodárskeho urbárskeho a pozemkového spoločenstva Starina, alebo Ruské, nenájdete, zato sú tam iné údaje – aj ten, že vo vyše sto „prípadoch“ bolo treba pristúpiť k vyvlastneniu, lebo ľudia odmietali opustiť svoje príbytky. Aj preto vysídľovanie trvalo šesť rokov a ako poslední sa pred bagrami a buldozermi zbalili obyvatelia Ruského. A práve na miestach, kde sa táto obec rozprestierala sa 22. septembra zišli nielen jej obyvatelia, ale stovky občanov zo Starinskej doliny a ich potomkov na slávnostnej odpustovej liturgii Narodenia presvätej Bohorodičky tak, ako to vždy o tomto čase robili aj ich predkovia zakorenení v pravoslávnej viere. Predlžujú a oživujú tak tradíciu stretnutí rodákov, ktoré na brehoch Stariny masovo organizujú od roka 1992.

VD Starina má 311,4 hektára vodnej plochy s objemom vody 59,80 milióna kubického metra, pitnou vodou zásobuje okresy Humenné, Vranov nad Topľou, Michalovce, Trebišov, časti okresov Svidník a Stropkov a aglomerácie Prešova a Košíc.

Emil SEMANCO – Foto: Miroslav STAŠKO

Patríme medzi bohatších, ale v budovaní infraštruktúry zaostávame

Budovateľské nadšenie sa kamsi vyparilo

Na Slovensku vzrástli mzdy už takmer o deväť percent, kým za to isté obdobie stúpila tvorba hrubého domáceho produktu iba o tri percentá. Tento nepomer je obrazom skutočnosti, že naša spoločnosť mimoriadne poľavila v tvorbe (nielen) hmotných hodnôt.

Predseda Národnej rady Slovenskej republiky Andrej Danko absolvoval oficiálnu návštevu Kazašskej republiky – deviatej najväčšej krajiny na svete. Zúčastnil sa tiež na euroázijskom samite. Spolu so svojimi kolegami z iných parlamentov rokovali o témach, ako je kultúrna výmena, hospodárstvo, turizmus a obchod.

Kazachstan je strategickým štátom v boji o udržateľný rozvoj euroázijského priestoru a má rozhodujúci vplyv na politický, ako aj na hospodársky vývoj v regióne. Aj preto sa predseda parlamentu Andrej Danko v úvode svojej zahraničnej cesty stretol so svojím tamajším náprotivkom Nurlanom Zajrullajevičom Nigmatulinom, predsedom Mažilis, parlamentu Kazašskej republiky.

„Stretávame sa už po niekoľkokrát, máme za sebou niekoľko rokovaní na rôznych fórach. Prioritou terajšieho stretnutia, rovnako ako aj samitu, je vyslať do Európskej únie signál, že musíme viesť intenzívnejší dialóg,“ vysvetlil Andrej Danko. Poďakoval Nurlanovi Nigmatulinovi za organizáciu samitu a veľmi dobré vzájomné vzťahy. „Mrzí ma, že nerozvíjame obchodný potenciál,“ povedal okrem iného Andrej Danko a poukázal na obrovské nerastné bohatstvo, a tým aj poten-

ciál, ktorý Kazachstan má. „Musíme v SR veľmi pridať, aby sme toto rozvi-

ČO INÍ NEPÍŠU

Centrum kazašského hlavného mesta Nursultana s dominantnou vežou Bajterek vyčleňuje dych odvážnym urbanizmom aj veľkorysou infraštruktúrou.

nuli,“ doplnil predseda NR SR a SNS. Popri témach bilaterálnych vzťahov však zaznela aj kritika do vlastných slo-

venských radov. „Dôležité je počúvať a učiť sa. V porovnaní s Kazachstanom ma napríklad mrzí, že nerozvíjame obchodný potenciál, ktorým Slovensko disponuje. Správím všetko pre to, aby náš milovaný štát napredoval. Keď sme dnes išli mestom (Nursultana), videli sme moderné nemocnice, cesty a iné veci, o ktorých my na Slovensku zatiaľ len hovoríme. Niekedy sa až hanbím za to, ako stagnujeme v tých infraštruktúrnych veciach. A nie je to vždy len o peniazoch. My máme peňazí dosť, len nemáme ako keby nadšenie alebo chuť budovať niečo. Stagnujeme, a to sa musí zmeniť,“ apeloval predseda slovenského parlamentu. „Čo ma naozaj veľmi mrzí, je, že sa niekedy nechápú tie veci, keď hovorím, že podme, nebojme sa ísť na Východ,“ pripomenul v Kazachstane Andrej Danko s tým, že na samite zisťuje, že problémy, ktoré trápia napríklad Čínu, Indonéziu, Ruskú federáciu či Kazachstan, sú rovnaké ako naše. „Je to otázka bezpečnosti v digitálnom priestore, zachovanie mieru a spolupráce, vybudovanie Hodvábnej cesty, čo znamená rýchlejší tovar do Európy,“ pripomenul druhý najvyšší slovenský predstaviteľ v hlavnom meste Kazachstanu Nursultane.

Ján ČERNÝ
Foto: internet

NÁZORY

Návraty k tribúnam a tribúnom

Eva ZELENAYOVÁ

Ak chceme pochopiť, čo sa dnes deje na slovenskej politickej scéne, musíme sa vrátiť do čias hlbokého socializmu. A možno ešte hlbšie do obdobia, keď sa Slovákov nikto nepýtal, či chcú žiť v samostatnom štáte, alebo sa chcú vrátiť do spoločného štátu s Čechmi. Existuje list zo 16. februára 1945, ktorý bývalý poslanec Slovenského snemu Pavol Čarnogurský adresoval Predsedníctvu Slovenskej národnej rady. List sa začína slovami: „Hlásim sa do služieb Slovenskej národnej rady a tak i do práce na vybudovanie Československej republiky.“ Pavol Čarnogurský sa v liste priznal, že „celú dobu vojny spolupracoval som na obnovení Československej republiky...“ a v závere listu dokonca tvrdí: „To je prijateľnejšou podmienkou môjho ďalšieho účinkovania na pôde Československej republiky v zhode

a potrebami a historickým vzťahom, ktorý nás púta k víťaznému Sovietskemu zväzu.“

O vyše štyridsať rokov neskôr nastala situácia takmer navlas rovnaká. Pred rokom 1989 sa na Slovensku etablovalo Hnutie za občiansku slobodu (HOS), ktorého činnosť spočívala najmä v boji za náboženskú slobodu. Jeden z jeho aktérov Anton Selecký v knižke Kanál spomína, že 17. novembrom dostali udalosti zvláštny spád. Vytvorilo sa hnutie Verejnosť proti násiliu, ktoré vytesnilo dovtedajších aktivistov hnutia. Spomína na sychravý večer 7. decembra 1989, keď pred Mozartovým domom čakala skupinka na Jána Čarnogurského. „Vybehol z brány a vo vlajúcom plášti utekal k neďaleko zaparkovanej limuzíne. Zakričal som za ním: ‚Jano, tak čo máme teraz robiť ďalej?‘ Jano nám zakričal: ‚Nemám teraz čas, idem do

Prahy!‘“ Ako je známe, Čarnogurského KDH bol jediný slovenský politický subjekt, ktorý v roku 1992 hlasoval proti štátotvorným aktom – Deklarácii o zvrchovanosti SR a Ústave SR.

Prednovembrové udalosti boli aj z hľadiska spájania ľudí z roz-

KOMENTÁR

ličných ideologických vrstiev zaujímavé. Opäť postreh Seleckého: „Ešte predtým, než sme išli do akcií už aj s inými opozičníkmi – bývalými komunistami –, keď som Františkovi Mikloškovi povedal, že by sme nemali ísť spolu s nimi, odpovedal, že je to potrebné, pretože sa bude deliť moc. Aká moc, to mi vtedy ešte vôbec nedošlo.“ Takže Mikloškovi neprekážalo spojenectvo s komunistami, tak ako kresťanským demokratom neprekážalo v marci 1994, keď spolu s komunis-

tami (SDL) povallili Mečiarovu vládu a pol roka s nimi spolu vládli. To sa zopakovalo po voľbách v roku 1998, no napriek tomu verbálne prejavy kádehákov priam sršali nenávisťou voči komunistom. Nezabudnuteľný je výrok Jána Langoša v rokovacej sieni parlamentu: „Tu cítiť komunistický puch...“

O tom, že nová povojnová elita prijala ponuku Pavla Čarnogurského pracovať na obnovení Československa, sám opísal v knižke Súboj s komunizmom 2. „Keď 3. apríla 1945 prišla do Košíc nová československá vláda na čele s prezidentom Dr. E. Benešom, Msgr. Dr. Jánom Šrámkom a celou veľkou plejádou politických reprezentantov vracajúcej sa emigrácie, Dr. G. Husák im pripravil privítanie večer v Košickom národnom divadle. Sedel som ako prvý posádkový dôstojník vari v treťom rade sedadiel na prízemi.“ Je priam zvrátenosť predstaviť si, že sa poslanec Slovenského snemu podujal na úlohu prehovoriť biskupa Jána Vojtaššáka spolupracovať s novým režimom. Keď sa ho Vojtaššák opýtal, čo mu teda radí, odpovedal: „Napísať vyhlásenie, že uznávate novú československú vládu a podriadite sa jej zákonom a úpravám.“ Vojtaššá-

kova reakcia bola pochopiteľná: „To nikdy neurobím, i keby ma to stálo život a postavenie.“ Nuž, stálo ho to takmer doživotné väzenie.

Ak by bol vývoj po novembri 1989 pokračoval prirodzeným spôsobom, VPN by nemala šancu dostať sa k moci. Lenže tribúni novembra nedovolili aktivistom z Hnutia za občiansku slobodu ani len vkročiť do sídla VPN, a tobôž nie na tribúny. Selecký spomína: „Tibora Novotku, ktorý prišiel do VPN v Mozartovom dome ako zástupca nášho Hnutia za občiansku slobodu, vypravdil Fedor Gál slovami: ‚Toto sa sem nehodí.‘“ Čo mal na mysli? Kresťanstvo? Katolicizmus? Faktom je, že prvá strana, resp. hnutie na Slovensku sa prikrylo názvom kresťanskodemokratické, ale veselo paktovalo s komunistami proti záujmom väčšinového obyvateľstva.

Ak aktuálne KDH hľadá spojencov v Progressívnom Slovensku, ide len o pokračovanie jeho od začiatku protinárodne namierenej politiky. A tak ako po roku 1945 sa Slováci nedozvedeli pravdu o tom, kto asistoval Prahe v protislovenskom ťažení, tak aj po roku 1989 zostáva pravda o protinárodných kolaborantoch stále ešte verejnosti nedostupná.

Sto pomerne nevýrazných dní

Ivan BROŽÍK

Človek podľa psychológov vraj potrebuje asi sto dní, aby sa po presťahovaní „zabýval“ do nového domova. Toto poznanie sa prenieslo aj do politického života a spolunažívania politikov a médií. Sto dní v úrade je rešpektovaný čas chránenia politika, teda neútočenia, nekritizovania a zvýšenej tolerance. V prípade prezidentky Čaputovej tento čas uplynul. Samozrejme, neznamená to hneď povel na poľovačku, ale určite už pominul dôvod na zvýšenú toleranciu zastávania pozície hlavy štátu v jej praktickom politickom a každodennom výkone funkcie.

Takže, akých to bolo sto dní? V štatistickom zmysle dominuje desať zahraničných návštev. Možno ich väčšinou vnímať ako protokolárne povinné jazdy, nástupné návštevy u našich bezprostredných susedov. Asi aj preto hlave štátu nezostalo viac času na venovanie sa našim domácim témam.

Aj keď výber poradcovského zboru už vopred napovedal, že pohľad prezident-ského paláca na slovenskú vnútornú politiku bude – jemne povedané – trochu obmedzený. Po sto dňoch teraz naozaj nevedno, či je dobre, že poradcovia sa až tak nepresadili, alebo či

POZNÁMKA

výpočet domácich politických rozhodnutí pani prezidentky je taký skromný. Možno aj áno. Nateraz. Takéto „nezasahovanie“ do domácich tém by bolo nanajvýš vítané až do obdobia parlamentných volieb. Skôr však predpokladáme, že to tak zrejme nebude. Tiež nie je vinou prezidentky, že médiá i verejnosť doteraz viac zaujímalo jej oblečenie, vystupovanie ako samotné jej rozhodnutia s možným dosahom na verejnú mienku. Napokon, u nás možno spomenuté subjekty ľahko zau-

jať čímkoľvek, avšak s výnimkou myslenia. Nevkusne však navonok pôsobí asi nielen zdanie, že sídlo i úrad prezidenta sa stali za tých sto dní akousi detašovanou kanceláriou straníkej centrálky materskej politickej strany pani prezidentky. Možno sa vcelku objektívne pýtať, či je to výsledok jej osobného úsilia, alebo iba poskytuje vlastnej strane zaujímavé pracovné pozície. Odpoveď, nejako zreteľne jednoznačnú, sme sa od hlavy štátu za tých sto dní nedozvedeli, informácie na túto tému poskytuje výhradne stranícka úderka. Tá pracuje propagandisticky na plný výkon, a tak výsledkom tohto pechorenia je aj úsmevný fakt, že nomináciu na hovorcu roka získal aj ten prezidentský, a to hneď po sto dňoch. Teda na hovorcu štvrtroka. To je rýchlosť, s akou zatiaľ zvyčajne tretí sektor nepracoval. Pre spravodlivosť, časť tretieho sektora, ktorá je už dlhší

čas mimoriadne vládne ambiciózna, aj keď je oficiálne ešte stále (zatiaľ) mimovládna.

Vráťme sa však k sto dňom prezidentky v úrade. Vyjadrenia mediálne obohratých politologických hviezd o tomto jej doterajšom pôsobení akosi nemajú iskru, ide iba o akési bla-bla, veď fajn, mohlo byť aj horšie, ale nie je, celkom to ide, dá sa. Neobohratí sa radšej nevyjadrujú. Iste, môže nás tešiť, že verejnosť v Českej republike by viac na Pražskom hrade uvítala pani Čaputovú ako jeho terajšieho pána – prezidenta Zemana. Môže nás tešiť, že pani prezidentka prehovorila na klimatickom samite OSN, napokon po Grétkinom vystúpení to bola do veľkej miery psychická úľava. Takisto je pozitívnym faktom aj vyjadrenie pani prezidentky – aj keď zaznelo zo zahraničia – že jej veľkou prioritou je doriešenie situácie na Ústavnom súde SR. Len stále sa to na tých sto dní javí akosi tak vlažne, málo, diétne. Aj pri plnom akceptovaní faktu, že ústavné kompetencie hlavy štátu v oblasti domácej politiky nie sú až také košaté. A pokiaľ ide o stravovanie v Grasalkovičovom paláci a diéty, nezaškodí tiež pripomenúť známe, že menej je niekedy viac... Lebo, čo je výrazne na pani prezidentke vidieť – že na to vo svojom rizikovom veku akosi nemyslí!

AKO BOLO, ČO BOLO

V posledných rokoch chodievam na divadelné predstavenia ochotníkov z Kozároviec. Na premiérach býva skvelá atmosféra, ktorá prekoná slávnostné ceremónie v hocijakom profesionálnom divadle. Motorom divadelného diania tu je herec, režisér a impresário v jednej osobe Laco Mráz. Keď vlni oslávil osemdesiatku, vyhlásil, že s divadlom končí. Jeho priatelia vedeli, že je to nezmysel. Pre rodeného komedianta je divadlo droga. Jeho nadšenie pre umenie sa ukázalo už na základnej škole. S kamarátmi si v starom kurníku otvoril knižnicu, kde si požíjali rodokapsy. Nepočítali s tým, že tam po sliepkach ostanú švoly, od ktorých ich museli deratizovať starostlivé babky, mamky.

Na dosky, ktoré znamenajú svet, sa Laco postavil ako dvásťročný školák v hre Detvanček a Hopsasa. V tých časoch začali byť Kozárovce kultúrnym centrom. Spiritus movens diania bol miestny učiteľ Mikuláš Košťál. Laco Mráz ako dieťa s nadšením sledoval jeho ope-

retu Čakanie na vlak. Z pesničky Sestrička sa stal sláger, ktorý naspieval hviezdny Krištof Veselý. Za prvej Slovenskej republiky ho vyhrávali v rozhlase spolu s hitmi Gejzu Dusika. Sám veľký Gejza zvykol navštevovať

Doyen kozárovského divadla

Peter VALO

vať priateľa Košťála v Kozárovciach. Za Košťála si miestni tvorcovia kultúry nachádzali kontakty s celoslovensky známymi umelcami. Laco Mráz na tento princíp nadviazal kamarátstvom so skvelým hercom Vilom Polónym. Keď sa Vilo stal direktorom Divadla Andreja Bagara v Nitre, Laco so svojimi spoluhercami nechýbal na nijakej premiére v Polónyiho divadle a niektorí nitrianski umelci, ako Jožko Dóczy, Adela Gáborová, Karol Spišák či Milan Kišš, sa

z organizátorov tohto nezabudnuteľného komediantsko-futbalového divadla Laco Mráz. V bránke stál Ďuro Sarvaš, v útoku žiarili Vilko Polónyi a Jožko Adamovič. Niektorým hercom sa tu tak zapáčilo, že Slavo Záhradník odcestoval až na druhý deň a Ivan Krivosudský až po troch.

V roku 1954 si Laco ešte ako gymnazista zahrál v réžii Mikiho Košťála postavu starého profesora. Potom šiel z jednej postavy do druhej. Usilovne rozširoval okruh spoluhercov, ako aj ľudí,

čo pomáhali zháňať peniaze na kultúrne podujatia. Keď bolo treba, dokázal temer nemožné. Pri operete Vy krásne Tatry malebné pozháňal spevákov zo širokého okolia a zabezpečil živú hudbu. Naposledy súbor Hron

odpremiéroval frašku Clauda Magniera Sedem žien na krku. Laco ju uvidel pred štyridsiatimi šiestimi rokmi v Prahe v Divadle E. F. Buriana. Povedal si: Toto musíme zahráť doma. Pustil sa do vyjednávania. Cez kamaráta Lajka Miklóša za víno a klobásy dostal do Kozároviec nielen text, ale aj zvukovú nahrávku inscenácie. Postavu Róberta si zahrál vtedajší starosta Miki Hlava, rolu vynaliezavej slúžky Matyldy obsadil Barborou Valkovičovou a sám sa ujal postavy milionára

Georga Carliera. Predstavenie malo šestnásť repríz. Teraz túto komédiu zaradili Kozárovčania na repertoár znovu. Laco, ktorý oslávil ďalšie narodeniny, rozrehtal divákov v rovnakej postave ako pred takmer polstoročím. Pre zachovanie kontinuity zveril režisér Anton Živčic úlohu slúžky Barborinej dcére Alexandre, ktorá spolu s kozárovskou divadelnou hviezdou Martinom Kabátom (Robertd'Ambrieaux) odohrala niekoľko skvelých komických výstupov.

Kontakty, ktoré sa zrodili za Vilka Polónyiho, sú živé dodnes. Z nitrianskeho divadla sem chodil režírovať najprv Ján Grešo a v súčasnosti tu žne úspechy Anton Živčic. Pri predstaveniach Kozárovčanom nepomáhajú len herci, ale aj pohyboví či zvukárski odborníci z Nitry. Všetky posledné inscenácie im umožnili reprizovať na scéne nitrianskeho Divadla Andreja Bagara. O tom, že vystúpenia súboru Hron ďaleko presiahli pojem miestnej kultúrnej udalosti, svedčí aj posledná premiéra, na ktorej bola prevaha Lacových kamarátov zo širokého okolia od Nitry až po Bratislavu.

SEBAOBRAÑA

Čoraz viac zákonodarcov, ale aj predstaviteľov samospráv vyvíja úsilie na obmedzenie hráčskej závislosti. Žiaľ, práve tak ako sa im to občas podarí, tak rýchlo vznikajú podobné možnosti na sociálnych sieťach.

Ste náš tisíci... oklamany klient

Slováci napríklad na tej známejšej – na Facebooku, opäť v tisíckach zdieľajú podvodnú súťaž, môžu však veľmi rýchlo prísť o peniaze. Polícia na takúto „ponuku“ veľmi varovne upozorňuje. „Môžu Slováci v tisíckach zdieľať neustále ten istý typ podvodu?“ neveriacky si kladú otázku policajti, ktorí riešia viacero oznámení. Upozorňujú napríklad na stránku pod názvom „Spotrebiče roka“, ktorá už aj v minulosti organizovala podvodné súťaže.

„Po fiktívnom žrebovaní vás oslovia ako výhercu, žiadajú od vás číslo karty alebo preposlanie sms-kódu, ktorý vám príde do vášho telefónu, a tak sa dostanú k peniazom či kreditu,“ spresňujú praktiky uvedenej stránky. Podľa policajtov je ľahko zistiť, že je stránka podvodná. „Nemá nijaké logo, jej www adresa nemá za lomkou ani len názov stránky, ale zmes písmen a čísel, jej predošlé statusy nemajú s jej obsahom nič spoločné, nemá titulnú fotografiu, neodkazuje na žiadne relevantné pravidlá alebo slovenskú webovú stránku,“ varujú a dodávajú, že kto sa stal obeťou podvodu takejto stránky, nech to polícii promptne ohlásí.

Návštevníkov sociálnych sietí najnovšie rovnako priamloví nová finančná hra. Jej princíp spočíva v tom, že si u jej organizátora založíte účet, vložíte tam nevelkú sumu, stačí trebárs aj dvadsať eur, a hra vám sľubuje niekoľkotisícové zisky už v prvých dňoch. Najmä starším občanom veľmi pripomína pyramidové hry z deväťdesiatych rokov. Akurát láka na nízke vklady, a tak vzbudzuje dojem, že riziko nie je žiadne. Lenže omyl. Stačí, aby ste sa prihlásili na tento cieľ vytvorený účet a prevádzkovateľ má okamžite k dispozícii vaše bezpečnostné údaje. V mnohých prípadoch totožné aj pre iné účty, založené a používané v korektných bankových domoch. Alebo si ich dokáže získať aj tak, že na základe zadaných prístupových údajov dokáže vstúpiť do vášho počítača a tam sa dostane k zoznamu uložených prístupov. Ukladajú sa totiž väčšinou automaticky, ak ste zámerne počítaču v ručnom nastavení nezakázali tieto ukladať. V zásade platí, že čokoľvek pre vás neznáme, nové, čo vás prekvapivo žiada na niečo „kliknúť“, niečo otvoriť, je vysoko rizikové. Vráťane takých tých známych pokusov typu „ste náš dnešný tisíci návštevník, kliknite a máte možnosť výhry...“

Ján ČERNÝ

Anton MERCSAK o cirkevnej službe v slovenskej obci Boromlak v Rumunsku

Tucet netuctových rokov medzi krajanmi v Bihore

Zhovárala sa Zuzana PAVELCOVÁ – Foto: archív farnosti v Boromlaku

Anton MERCSAK je slovenský mladý agilný rímskokatolícky kňaz vo farnosti Boromlak-Varzaľ v župe Bihor, ktorá sa nachádza v Sedmohradskom rudohorí Réz v Rumunsku. V tejto oblasti pôsobí dvanásť rokov. Krajanský život v Bihore podporuje nielen cirkevne, ale i kultúrne a ľudsky. Slovenský náboženský život zabezpečuje všetkým tým, ktorých predkovia sa sem prisťahovali koncom 18. storočia. Je boromlackský rodák, ktorý sa po vysokoškolských štúdiách na Slovensku vrátil naspäť do rodiska a nepretržite v ňom pôsobí.

Rímskokatolícky kňaz Anton MERCSAK pôsobí v komunite našich krajanov v rumunskom Bihore už dvanásť rokov.

Pýchou našich krajanov v Boromlaku i stopou na ich existenciu v tunajšom prostredí do budúcnosti je aj vďaka úsiliu a pričineniu tunajšieho duchovného otca novopostavená križová cesta.

• **S hrdosťou o sebe tvrdíte, že ste Slovák. Svoj osobný i pracovný život ste zasvätili práci pre duchovný rozvoj slovenskej komunity v menšinovom prostredí. Spomínate si, ako sa formovala vaša slovenská identita, čo vás k duchovnej službe priviedlo?**

Prostredie, v ktorom som vyrastal, bolo slovenské, a to vďaka našim predkom, ktorí aj napriek rôznym ťažkostiam, náročným životným podmienkam, ale aj pod vplyvom rozličných politických a demografických zmien bojovali o to, aby naša slovenskosť nezanikla, ale naopak, aby sme každý pocítili dôležitosť našej identity medzi inými národnosťami... Okrem iného, osobne som sa počas štúdia zaujímal o príchod našich predkov do tohto prostredia a o ich ďalšie osudy. To je to, čo ma stále fascinovalo a robí dodnes hrdým na to, že som rumunský Slovák. Preto aj moja kňazská služba, ako aj celé životné úsilie je venované najmä zachovaniu nášho rímskokatolíckeho vierovyznania, ako aj našej slovenskej identity.

• **Ako by ste dnes opisali slovenský život na území Bihoru? Čím naši Slováci v tejto oblasti žijú?**

Keď hovoríme o slovenskom živote na území Bihoru, je to život, ktorý sa predovšetkým charakterizuje osídlením, v ktorom táto komunita vznikla a rozvíjala sa. Znamená to, že máme tzv. dvojrozmerný život, a síce: lazovú zónu, v ktorej ľudia žijú viac-menej v kopaničiarskom reliéfe, ktorý vznikol po vyklčovaní lesov bývalého Rudohoria našimi predkami, a vidiecky život, ktorý reprezentujú vlastnoručne postavené domy. Tu je percento Slovákov rozličné: od lokalít čisto slovenských až po viacnárrodnostné, v ktorých sú krajania menšinou. Úroveň života je dosť podobná Slovensku, pretože aj Rumunsko za posledné desaťročia pokročilo vpred. Lišia sa však miestne zvyky a tiež cítiť svojráznu špecifickosť kultúry i náboženského prežívania. V meste to je podobne ako na Slovensku, Slováci žijú v dosť zmiešanom prostredí a necítia túžbu ukázať, že majú slovenské korene.

• **Aké sú vaše prognózy pre vývoj „slovenskosti“ v regióne?**

Prognózy budú optimistické, pokiaľ v nás nevyhasne pocit „slovenskosti“. Ukazuje sa aj tu prúd „sekularizácie“, do ktorej bez výnimky spadáme aj my, a v ktorom je tendencia všetko zrelativizovať. Myslím si, že toto značne poznačí aj našu slovenskú menšinu žijúcu v zahraničí. Sekularizácia prispeje i k asimilácii a zabudnutiu na svoje korene, čo si myslím vo veľkej miere ovplyvní aj pocit „slovenskosti“, ktorá sa zrejme oslabí. Tiež je tu vlna presťahovania sa krajanov na Slovensko, čo je ďalšia vec, ktorá poznačí naše prostredie.

• **Máte za sebou ne jeden pracovný i osobný úspech. Čo sa vám podarilo v poslednom čase uskutočniť? Aké projekty ste dotiahli k úspechu?**

Za ostatný čas sa nám podarilo postaviť monumentálnu kalváriu, ktorá by mala slúžiť aj po iks rokoch ako pamiatka prítomnosti slovenského obyvateľstva v tomto prostredí.

Osobné úspechy nevelmi počítam, aj keď sú nejaké; rád sa prikláňam k tým spoločenským, pretože tie nás spoločne zjednocujú a upevňujú nás v pocite spolupatričnosti. Som presvedčený, že sebavedomie Slováka mám žiť nielen v sebe samom, ale aj v celej komunite. To je moja povinnosť i zodpovednosť.

• **Aké sú vaše osobné i pracovné vízie do budúcnosti?**

Osobne si myslím, že základom je hrdosť na našu spolupatričnosť ako Slovákov žijúcich v Rumunsku, pretože to dodáva sebaistotu našim koreňom. V podstate sme takí pútnici na ceste životom, či v našom Rumunsku alebo na Slovensku, ako slovenský národ. V pracovnej oblasti som presvedčený, že treba stále budovať vzťahy medzi ľuďmi a udržiavať to, čo sme dostali, čo sme vybudovali, ako aj to, čo po sebe zanecháme: naše deti a potomstvo, i to, ako sme sa i my stali účastníkmi tohto procesu. To je naša svojrázna história. Bez nej by sme neexistovali...

MEDZI NAMI

„Do verejného sektoru je potrebné vrátiť étos pokroku – motív, ktorý stál v pozadí všetkých kľúčových zmien a reforiem od roku 1989,“ píše sa vo vízií politickej strany Progresívne Slovensko. Po necelých dvoch rokoch od založenia strany sa však jej proklamovaný étos pokrivil ako plech auta po ťažkej havárii. Ukazuje sa, že étos ľudí tejto „pokrokovej strany“ sa už nedá vykľepať a patrí do šrotu. Treba im však uznať, že dobrým marketingom zinkasovali výnosné šrotovné. Ich podpredsedníčka sa stala prezidentkou, ich nominant Matúš Vallo primátorom hlavného mesta a ďalšia ich figúrka Káťa Lunter, výrobca cicerovej nátierky, sa stal primátorom Banskej Bystrice.

Na úspechu politickej strany by nebolo nič zlé, ak sa úspech dostaví s pomocou peňazí a šikovnej distribúcie kandidátov do funkcií prostredníctvom dobre zaplatenej agentúry. Zlé je, ak sa títo zvolení kandidáti sprenveria všetkému, čo hlásali ich stranícki tútori. Etické rozhodne nie je, ak si župan Ján Lunter vzal do úradu za svojho podpredsedu syna Ondreja. Je to neuveriteľná drzosť od ľudí, nepoznajúcich hanbu. Klan Lunterovcov našiel dokonca

svojich zástancov medzi „progresívnou“ novinárskou smotánkou. Radovan Bránik, bojovník proti extrémizmu a negatívnym javom v spoločnosti, napísal nemravnú vetu: „Nevidím to negatívne, pretože syn môže viesť a otec reprezentovať. Nie je to rodinkárstvo, vystupoval od začiatku vedľa neho, spolu sú tandem.“ Teda starého pána Luntera si

Étos progresívnej zmeny

Ludovít ŠTEVKO

Bystričania zvolili do výkonnej funkcie župana len preto, aby ich reprezentoval, aby si užil pokojný dôchodok, a jeho syna, ktorého nezvolili, budú ochotne počúvať, lebo veď mladý podžupan Lunter lepšie zvládne rodinnú firmu – banskobystrickú župu.

Len si predstavme, aký pokrik by spustila bratislavská kaviareň, ak by predseda NR SR Andrej Danko zamestnal vo svojom úrade rodinného príslušníka alebo ak by predseda Smeru-SD zamestnal v právnom oddelení Úradu vlády SR svoju manželku. Na Slovensku sa však meria dvojakým metrom.

Noví politici presadzujú v správe vecí verejných progresívne prístupy. Len čo bol Matúš Vallo zvolený Bratislavčanmi za primátora, podpísal zmluvu s právnou kanceláriou Taylor Wessing, v ktorej je partnerom a hlavou jeden z predstaviteľov Progresívneho Slovenska, stranícky kamarát pani Čaputovej Radovan Pala. Pán primátor podpísal zmluvu s externou práv-

mieru takto: „Veci a úspechy, ktoré Matúš Vallo a ľudia, ktorí s ním robia, na magistráte dosiahli, sú perfektnou ukážkou toho, ako sa dlhodobo zaseknuté problémy dajú riešiť, keď ich vezmú do rúk noví ľudia nezafarbení starým štýlom politiky.“

Progresívny kamarát primátor miluje Bratislavu, svoj pracovný tím rozšíril za necelý rok o štyridsaťštyri osôb a k dnešnému dňu má šesťstotridsaťjeden zamestnancov v hlavnom pracovnom pomere. Okrem toho od prvého augusta 2019 pracuje u neho na základe dohôd dvestopäťdesiat-jeden ľudí a ďalších zrejme ešte priberie, lebo veď pred ním stoja náročné úlohy, ako zvýšiť komfort vyvolených Bratislavčanov.

Lunterovský klan v Banskej Bystrici, Vallov tím v Bratislave sú len špičkou ľadovca, pod ním sú skryté pred očami verejnosti ešte iné klany a iné tímy v ďalších mestách Slovenska. Proti tomuto javu arogancie „progresívnej“ moci sú Trubanove drogy a Poliačikova obhajoba čistého heroínu iba bagatel. Ako vracia propagátori narkotík z novej politickej aliancie, „chceme my z koalície PS a Spolu ukázať, že to vieme robiť inak a posunúť dlho neriešené problémy na Slovensku dopredu“. K tomu už niet čo dodať.

Avantúrna jazda ministerky zdravotníctva Andrey Kalavskej sa nateraz skončila

Naboso v trenírkach a kolobežkou na Mont Everest

Stanislav Igor ŠIMONČIČ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Pár mesiacov pred parlamentnými voľbami položila ministerka A. Kalavská výbušný materiál stratifikácie nemocníc na stôl vlády. To, čo nazýva stratifikáciou nemocníc, má navodiť dojem vedeckosti. Triezvo, bez nejakej zaujatosti možno stratifikáciu označiť ako fatamorgánu. Pre slovenské zdravotníctvo je to nedobrá počin. Napriek tomu tento dokument vláda SR na návrh premiéra schválila.

Ministerstvo sa zrejme namiesto riešenia problémov v zdravotníctve počas mandátu súčasnej vlády venovalo práci na projekte, ktorý nikdy nemohol mať nádej na úspech. Neúspešným ho robí úplný nedostatok vierohodných podkladov, ktorých využitím by autori dokázali predikovať situáciu v zdravotníctve na Slovensku na projektovaných pätnásť rokov.

■ JASNÁ NEKOMPETENTNOSŤ

Za múdro sa tváriacim názvom stratifikácia nemocníc sa skrýva zarážajúca nekompetentnosť. Tento pojem, pôvodne z geológie o navrstvovaní zemných vrstiev, nemožno vôbec uplatniť pri deklarovanej systémovej zmene existujúcej organizácie a riadení zdravotníctva. Nakresliť si na papier

POLEMIKA

koncovú nemocnicu, potom predkoncovú, potom polokoncovú a podobne nemôže nijako vyriešiť milióny interakcií, ktoré sa za pätnásť rokov v zdravotníctve uskutočnia, pretože zdravotná starostlivosť je o človeku, a nie o počte lôžok. Už len vyjsť s nápadom nejakej stratifikácie nemocníc na Slovensku bola nekompetentnosť, svedčiaca o tom, že jej autori nemajú ani erudíciu, ani politický nadhľad. Ak je pravdou medializovaná informácia, že stratifikácia prešla Legislatívnou radou vlády, je to tiež dôkaz, že cez túto radu môže prejsť akýkoľvek nepodarok vo forme návrhu zákona. Vláda síce stratifikáciu schválila, avšak ohľadom množstva pripomienok a nepodpory zo strany SMER

i čiastočne SNS, bude jej schválenie v parlamente problematické.

Ministerka nenastúpila do funkcie preto, že by sa na ministra mohol niekto vo svojom kariérnom postupe, v ktorom by odborne zdolal svojich konkurentov, dopracovať. Ministra navrhuje vládne zoskupenie, alebo strana, ktoré vzišlo víťazne z volieb. A tejto strane sa má každý minister zodpovedať najskôr. Ak to nechce, má odstúpiť. Preto je nepochopiteľný postoj ministerky zdravotníctva, že pre svoj zámer hľadala politickú podporu u iných politických strán v parlamente. Od opozičných politických strán by v takom prípade bolo priam detinské, ak by neprijali takúto ponuku od členky

kabinetu nominovanej vládnu stranou, aby túto vládu zvnútra rozložili a vládu položili ešte pred termínom riadnych volieb. Taký deklarovaný postoj ministerky zdravotníctva sa mi zdá politicky priveľmi naivný, aby ním dosiahla to, čo si subjektívne tvrdošíjne zaumienila, ale čo však objektívne nie je v ničom na prospech ústavných, zákonných zadaní ministerstva zdravotníctva, ktorým je individuálny pacient v celoslovenskom priemete.

■ MILIÓNY ZA LIEKY

Ak mala ministerka a jej ľudia ojazdný záujem o dobro pacienta, tak malo ministerstvo pracovať tak, aby sme neboli svedkami priam obľudných

javov, ktoré sa stávajú v zdravotníckych zariadeniach a zdravotných poisťovniach. Ak chcela ministerka kvalitnú zdravotnú starostlivosť, čo je síce za súčasného stavu na Slovensku považovať asi za ťažko možné, tak si mala najskôr všimnúť tých štyristo miliónov eur, ktoré pacienti len v minulom roku zaplatili za lieky pri deklarovanej bezplatnej zdravotnej starostlivosti. Mala by preto napríklad dôsledne, odborne prehodnotiť prácu kategorizačnej komisie ministerstva zdravotníctva, nemorálnej svojvôle rozhodovania, od ktorého závisí či ten-ktorý liek uhradí poisťovňa alebo zaplatí (pomaly zomierajúci) pacient.

V predloženej podobe na základe mojich dlhoročných skúseností z pôsobenia na významných zahraničných univerzitách si dovoľím povedať, že takáto stratifikácia nemocníc by nemohla byť na kvalitnej univerzite obhájená ani len ako doktorská práca študenta.

Predseda SMERU-SD Robert Fico, cítiac svoje oslabenie, vyzval ministerku Kalavskú, že ak tak verí svojmu dielu, pokračujúcemu časový horizont kompetencií súčasnej vlády, aby stratifikáciu nemocníc predložila ako ústavný zákon. Autori projektu evidentne vedeli, že na to nemajú, že stratifikácia ako ústavný zákon nemohla a nemôže byť predložená, pretože to nedovoľujú nedostatky, ktoré v sebe obsahuje. Takže odhodlanej ministerke zostala iba možnosť túto nekompetentnú a nekvalitnú predstavu skvalitnenia nemocníc pokúsiť sa pretlačiť cez vládu ako obyčajný zákon. To jej zatiaľ vyšlo.

Autor je ekonóm

Čínsko-americká obchodná vojna zanecháva krátery v globálnej ekonomike

Peking spriada hodvábnu obchodnú pavučinu

Róbert HÖLCZ

Keď hovoríme o Číne v politickej rovine, odvolávame sa skôr na prívlastky komunistická a nedemokratická krajina. Keď však ide o ekonomiku, hovoríme o globálnej ekonomickej veľmoci, ktorá každoročne zvyšuje hospodársky rast o vyše šesť percent. Aj preto sa ČĽR v prepočte na paritu kúpnej sily stáva druhou najväčšou ekonomikou sveta.

Dnes sa Čína spomína najmä v súvislosti s trvalým hospodárskym konfliktom s USA. Vyvolali ho dovozné clá na čínsky tovar a Čína reaguje protiopatreniami. Na čínsko-americký konflikt dopláca takmer celý svet poklesom hospodárskeho rastu, ktorý sa následne prejavuje aj poklesom globálnych akciových indexov.

■ MLIEČNA CESTA

Ďalšou, veľmi významnou politicko-ekonomickou udalosťou na čínskej strane je projekt Hodvábnej cesty, ktorá má prejsť ázijskými, európskymi, ale aj africkými štátmi až na pobrežie Atlantiku. Slovenský zahraničný obchod sa realizuje najmä prostredníctvom nemec-kých obchodných firiem, ale v poslednom období sa usilujeme aj s Čínou uzavrieť bilaterálnu obchodnú dohodu na vývoz slovenských mliečnych výrobkov.

Čína v stratégii hospodárskej politiky počítá s vybudovaním už v minulosti existujúcej Hodvábnej cesty. Jej zrekonštruovanie a rozšírenie vo viacerých druhoch dopravných koridorov by sa malo ukončiť do konca roka 2049 v šesťdesiatich štýroch krajinách Ázie, Európy a Afriky, ktorých podiel na svetovej ekonomike je viac ako štyridsať percent. Čínsky projekt One Belt, One Road – Jeden pas, jedna cesta, v objeme takmer osem biliónov dolárov sa uskutočňuje z dôvodu spomalenia čínskeho hospodárskeho rastu a z dôvodu agresívnej americ-

kej hospodárskej politiky v regióne juhovýchodnej Ázie. Zapojenie do tohto globálneho hospodárskeho projektu nebude teda lacné, financovať sa má pôžičkami od čínskych spoločností a čínskych bánk, čo vyvoláva v medzinárodných finančných inštitúciách oprávnené obavy. V podstate ide o veľkosť udržateľného dlhu v krajinách, cez ktoré Hodvábna cesta by sa mala investične zabezpečiť, a ten nevie odhadnúť ani čínska strana. A tak Svetová banka a Medzinárodný menový fond a napokon a ďalšie finančné inštitúcie vyzývajú k opatrnosti, keďže celý rad krajín, cez ktoré má Hodvábna cesta prechádzať, je v platobnej neschopnosti. Čína zatiaľ deklaruje, že nemá záujem nikoho dostať do dlhovej pasce, keďže transparentná, ako aj finančná vyváženosť projektu predpokladá nulovú toleranciu korupcie. O tom, že za Hodvábnu cestou sa okrem ekonomiky skrýva aj politický vplyv Číny, nikto nepochybuje.

■ TRANSFORMAČNÉ TLAKY

Čína si čoraz viac uvedomuje potrebu transformovať svoju ekonomiku. Treba pod tým rozumieť väčšiu otvorenosť domácich trhov voči zahraničnému kapitálu bez doterajších prekážok, týkajúcich poskytovania citlivých zahraničných technologických informácií. V štruktúre HDP sa počíta s nárastom domácej spotreby ako odraz rastu životnej úrovne čínskych

občanov, čo však nebude možné bez zásadných zmien aj v čínskom bankovom sektore, ktorý sa čoraz viac zadlžuje. Doterajší rast čínskej ekonomiky, profitujúci z aktívnej obchodnej bilancie s USA, ktorý podporovala čínska vláda lacnými výrobkami, podľa všetkého končí. Rast čínskych devízových dolárových rezerv z týchto obchodov umožňoval Číne investovať takmer všade na svete, navyše čínska centrálna banka drží obrovské objemy amerických štátnych dlhopisov, čo sa, samozrejme,

SVET FINANCIÍ

americkej vláde nepáči. Vyššími colnými sadzbami sa americký prezident usiluje obmedziť čínske dovozy, čo spôsobuje eskaláciu napätia. Donald Trump okrem uplatňovania vyšších colných sadzieb na konkrétne tovary prichádza najnovšie aj s politikou uplatňovania antisubvenčného cla. Vraj pre vedomé znížovanie kurzu čínskej meny voči americkému doláru čínskou centrálnou bankou dochádza k vyššiemu exportu čínskych výrobkov na americký trh, ktorého dôsledkom je terajšia deficitná americká obchodná bilancia.

Obchodná vojna medzi USA a Čínou sa neustále stupňuje, lebo od prvého septembra USA zaviedli ďalšie clo vo výške pätnásť percent na čínsky tovar v objeme sto milárd dolárov, načo Čína reaguje odvetnými clami vo výške päť až desať percent na americký tovar

v objeme sedemdesiatpäť milárd dolárov. Ekonomickí analytici už spočítali dosah obchodnej vojny na pokles globálneho hrubého domáceho produktu v objeme päťstopäťdesiat miliónov eur, ktorého dôsledky pocítia všetci. Čínska vláda počíta so zmenou svojej hospodárskej stratégie v oblasti znižovania daní a rôznych poplatkov, s poklesom povinných minimálnych rezerv v komerčných bankách, ako aj s nárastom investícií do vlastného zbrojárskeho odvetvia tak, aby v nasledujúcich rokoch došlo k zvýšeniu čínskeho HDP na úroveň osem percent.

■ SÚBOJ EKONOMÍK

O tom, že čínska ekonomika v najbližšom období prebehne americkú, sa otvorene hovorí, a preto sa nemôžeme čudovať zvýšenej hospodárskej aktivite aj zo strany európskych štátov. Talianska vláda už podpísala zmluvu o čínskych investíciách do jej stagnujúcej ekonomiky, čo viacerí európski politici komentovali s nevôľou. Na možné americké clá na európske automobilky už reagujú európski producenti investovaním do výroby elektromobilov a exportom lacnejších automobilov na čínsky trh. S čím však má Európa zásadný problém, sú americké clá na čínsku oceľ, ktorá sa tak viac exportuje na európsky trh. Čína totiž vyrába polovicu svetovej produkcie ocele a pri nižších cenách nemajú európske oceliarske spoločnosti vráťane US STEEL Košice takmer nijaké šance sa presadiť.

NA OKRAJ

Prezidentka Zuzana Čaputová si odkrútila 23. septembra sto dní v úrade. Nevedno prečo prešlo do tradícií slovenskej politiky toto magické číslo, ktoré znamená, že prešiel čas zoznamovania s funkciou a pôsobenie prezidenta, predsedu vlády i ministra možno hodnotiť, či splnil očakávania voličov, politológov a aktérov z celého politického spektra. Pokiaľ ide o aktuálnu slovenskú prezidentku, podľa prieskumu obstála u percipientov veľmi dobre, lebo v otázke dôvery medzi politikmi sa umiestnila na prvom mieste a rozdiel medzi dôverou a nedôverou je dosť markantný na prospech dôvery. Nie je to však nijaký pozoruhodný príbeh, lebo aj jej predchodca Andrej Kiska mal po sto dňoch porovnateľnú dôveru.

Stodňovka Čaputovej

Ak si niekto myslel, že Zuzana Čaputová bude len okrasou najvyššieho úradu, veľmi sa mylil. Pani Čaputová je aktívnejšia a pracovitejšia ako predchádzajúca hlava štátu, ktorej stačilo pracovať tri dni v týždni, ak do toho nerátame súkromné lety vládny špeciálom na linke Bratislava – Poprad. Oproti Kiskovi má táto prezidentka ešte jeden plusový bod: za tri mesiace pocítila svojou návštevou toľko krajín ako Kiska za tri roky. Pravda, jej výhoda dobre oblečenej ženy v najlepšom veku je nielen doma, ale najmä v zahraničí neporovnateľná s nevýrazným spoteným mužom typu Andreja Kisku.

Bez debaty, predstaviteľom politickej strany Progressívne Slovensko sa podaril marketingový ťah, keď do čela štátu nominovali svoju podpredsedníčku. Po sto dňoch v úrade ju väčšinou zahŕňajú chválou rôzni analytici na čele s Mesežnikovom, ktorý oceňuje, že pani Zuzana demonštruje princípy liberálnej demokracie. Prezident IVO však zabudol dodať, že tá liberálna demokracia má čudné črty Trubanovho Progressívneho Slovenska. Kto neverí, nech si prečíta zoznam početných poradcov a zamestnancov pani prezidentky a zistí, že lukratívny post v jej kancelárii nemá len Adela Zábrazná, priateľka šéfa strany Progressívne Slovensko, ale aj ďalší jej „progressívne“ politicky zafarbení inštruktóri.

Mýtus nezávislosti, ktorý vytvárajú okolo Čaputovej niektorí politológovia, je nezmysel, pretože nikde na svete, okrem vzácných výnimiek, nejestvuje nezávislý prezident. Nezávislým bol iba Charles de Gaulle, nezávislým od Američanov, od NATO a od domáceho politického pechorenia. Také osobnosti sa v Európe často nerodia a takou osobnosťou Čaputová nie je ani v názaku. Jej nemiestnu kritiku pomerov v Maďarsku, Poľsku a Česku škoda spomínať. Niektorí českí komentátori ju považujú spolu s Jourovou za rozbiľačku V4 a maďarská tlač o nej písala, že je agentkou amerického finančníka Georga Sorosa. Také hodnotenie od novinárov spriatelovaných krajín slovenský prezident ešte nedostal. Ukazuje sa, že naša hlava štátu sa mentálne nikam neposunula, zostala tým, čím bola – mimovládnu aktivistkou, len nie prezidentkou.

Ludovít ŠTEVKO

GLOSA

Rok Milana Rastislava Štefánika prináša ďalšie investície do kultúrnych pamiatok. Iniciatívu ministerky Ľubice Laššákovskej podporila nedávno vláda Slovenskej republiky. Na výjazdovom zasadnutí v Brezovej pod Bradlom uvoľnila tristoštyridsaťtisíc eur, z ktorých sa obnovia aj pamiatky na generála Milana Rastislava Štefánika. Ministerstvo kultúry sa usiluje o zveladenie najvýznamnejších lokalít, ktoré sú spojené s historickými miľníkmi a tradíciami Slovenska.

Generál a kultúra

Po rokoch zanedbávania zo strany štátu sa napríklad vyčlenili ďalšie finančné prostriedky na rozsiahlu údržbu areálu Mohyly Milana Rastislava Štefánika na Bradle, o ktoré sa usilovala ministerka kultúry. Hoci sa po roku 1989 všetky vlády SR hrdlo hlásili a hlásia k odkazu generála M. R. Štefánika, starostlivosť o areál dlhé roky zostával na pleciach okolitých samospráv. Až súčasná vláda zmenila tento nelichotivý stav a zabezpečí aj bežnú starostlivosť o objekt na nasledujúce roky.

„Na konci roka 2018 sme pripravili strategický materiál, ktorý sa týka rekonštrukcie jednak pamätníka a takisto rekonštrukcie kultúrnej historickej pamiatky budovy strážnice, ktorá je len pár metrov od samotnej mohyly,“ uviedla Ľubica Laššáková.

Z vyčlenených finančných prostriedkov sa zrekonštruje cesta v okolí mohyly, osadí sa riadne dopravné značenie, počíta sa s výstavbou dôstojných toaliet a informačného strediska. V Múzeu M. R. Štefánika sa k hospodárskej budove postaví prístavba a ožije sa vonkajší priestor. Účelovou dotáciou dvadsaťtisíc eur na múzejnú činnosť je v meste Brezová pod Bradlom podporené Múzeum Dušana Samuela Jurkoviča, dokončia tam pamätníky Dr. Štefana Osuského a Dr. Jána Papánka. V obci Košariská sa začne rekonštrukcia evanjelického kostola a oplotenia materskej školy. V hodnote desaťtisíc eur pribudne nový inventár v kultúrnom dome v obci Priepasné.

Štvrtého mája 2019 sme si pripomenuli sto rokov od tragickej smrti jednej z najvýznamnejších osobností slovenských dejín generála Milana Rastislava Štefánika a 21. júla 2020 uplynie stoštyridsať rokov od jeho narodenia. Vláda SR na návrh Ministerstva kultúry SR podporila sprievodné podujatia a aktivity sumou 3 853 222 eur, z toho 2 305 102 eur v roku 2019 a 1 548 120 eur v roku 2020.

Štefánika stále, našťastie, a verme, že tak bude navždy, vnímame ako osobnosť, ktorej význam nespočíva iba vo vplyve na založení prvého slobodného spoločného štátu Čechov a Slovákov. Je aj prvý zo svojho národa, ktorý obdivuhodnou diplomaciou vplýval na európsku politiku. S myšlienkami, názormi a činmi ho môžeme stále vnímať ako prvého „Európana“. Predpokladal, že nastane stav, ktorý nazval „europeizácia“, čo malo predstavovať harmóniu národov v Európe. Osobitne treba vyzdvihnúť Štefánikovo sebaobetovanie v mene národa, mravnú čistotu jeho zámerov i prostriedkov pri prekonávaní prekážok. Bola to silná osobnosť, neobyčajne sugestívna, hlboko veriaca, túžiacia po pravde a poznaní. Svoje etické, morálne mravné krédo i lásku k svojmu národu zhrnul do troch slov: Veriť – Milovať – Pracovať. A on skutočne tak žil. V tomto je aktuálnosť odkazu a veľkosť generála Milana Rastislava Štefánika.

(ib)

Minister obrany Peter GAJDOŠ: Garantujeme aj zvyšujeme obranyschopnosť štátu

Nevzdáme sa vlastnej ochrany vzdušného priestoru

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto:

Pre Slovenské národné noviny poskytol exkluzívny rozhovor minister obrany SR a generál vo výslužbe Peter GAJDOŠ. Minister vysoko ocenil všetkých hrdinov Slovenského národného povstania, ktorí podľa neho výrazne ovplyvnili vývoj slovenského národa s vedomím, že môžu prísť aj o vlastný život. Zároveň netajil spokojnosť s úspešne zvládnutou najväčšou vojenskou prehliadkou v uliciach Banskej Bystrice od vzniku samostatnej Slovenskej republiky počas osláv sedemdesiateho piateho výročia Slovenského národného povstania.

• **Od roka 2016 pôsobíte vo funkcii ministra obrany SR. S akými prioritami ste vstupovali do tohto rezortu?**

V čase, keď mi Slovenská národná strana vyjadřila dôveru a navrhla ma do funkcie ministra obrany, som mal za sebou už vyše štyridsaťjedenročné pôsobenie v ozbrojených silách, vďaka čomu som mal jasnú predstavu o mojich prioritách. Rozdelil by som ich na dve oblasti: personálnu, čiže splniť záväzok „všetko pre vojaka“, a druhou, nemenej dôležitou bola modernizácia, na ktorú, pochopiteľne, nadväzovalo zvyšovanie obranyschopnosti. V tomto bode bola našim východiskovým bodom aktualizácia strategických dokumentov, teda Bielej knihy o obrane SR, Vojenskej a Obrannej stratégie SR a, samozrejme, sme participovali aj na príprave Bezpečnostnej stratégie SR. Pokiaľ ide o vojenský personál, plne som si uvedomoval, že bez skúsených, vzdelaných, vycvičených a jazykovo pripravených profesionálnych vojakov by modernizácia nemala opodstatnenie. Preto sme prijali systémové kroky na vytvorenie kvalitných a stabilných podmienok na výkon služby profesionálnych vojakov, a to nielen prostredníctvom zvyšovania plátov, čo je aktuálny proces, ale tiež lepším sociálnym, zdravotným a materiálnym zabezpečením a zvýšením kvality vzdelávania. V neposlednom rade bolo a je prioritou aj zvyšovanie branného povedomia a vlastenectva občanov v duchu národných a vojenských tradícií.

• **Naši vojaci okrem obrany Slovenskej republiky pred vonkajšími hrozbami zabezpečujú v rámci medzinárodných kontingentov aj bezpečnosť a mier v mnohých konfliktných oblastiach po celom svete. Aké renomé majú naši vojaci vo svete?**

Príslušníci Ozbrojených síl Slovenskej republiky majú na základe svojho pôsobenia v operáciách medzinárodného krízového manažmentu vynikajúce hodnotenia zahraničných partnerov. Svedomitým plnením úloh dokazujú, že sú skutočnými profesionálmi, prostredníctvom ktorých má aj malá krajina, akou je Slovensko, čo ponúknuť. Pôsobenie našich vojakov v zahraničí je dôkazom, že Slovensko je stabilným partnerom pripraveným podieľať sa na budovaní a udržiavaní bezpečnosti kdekoľvek je to potrebné. Od vzniku samostatnej Slovenskej republiky pôsobili naši vojaci na štyroch kontinentoch a v rámci misií a operácií sa ich vystriedalo takmer deväťtisíc.

• **Nie všetci súhlasia s plánovaným nákupom nových amerických stíhačiek F-16 a vrtulníkov Black Hawk. V akom štádiu sa nachádzajú tieto projekty?**

Našou úlohou je garantovať a zároveň zvyšovať obranyschopnosť Slovenskej republiky, keďže všetci vieme, ako bola táto oblasť roky zanedbávaná a zároveň aj finančne poddimenzovaná. Oba projekty – obstaranie stíhacích lietadiel F-16, ako aj viacúčelových vojenských vrtulníkov UH-60M Black Hawk k tomuto cieľu výrazne prispievajú. Najväčším modernizačným projektom v novodobej histórii ozbrojených síl – obstaraním stíhacích lietadiel F-16, zároveň neprídeme o jednu z najdôležitejších spôsobilostí, ktorou je

Minister Peter GAJDOŠ je na rozdiel od svojich predchodcov vojak „od kostí“ a vidno to nielen na jeho vystupovaní, ale aj v čínoch na prospech OS SR.

Slovenské národné povstanie je jedným zo svetlých miľníkov našej histórie, keď sme dokázali odhodlať postaviť sa na odpor ďaleko silnejšiemu protivníkovi – na viacerých pietnych aktoch si uctil bojovníkov SNP aj minister Peter GAJDOŠ.

vlastná ochrana vzdušného priestoru. A má to aj ďalší aspekt – stovky ľudí, ktorí pôsobia na Leteckej základni Sliač, neprídu o prácu. Dovolím si tiež s plnou vážnosťou tvrdiť, že ak by sme raz o túto spôsobilosť prišli, už nikdy sa nám ju nepodarí obnoviť. Čo sa týka nákupu vrtulníkov UH-60 M Black Hawk, tam sme v podstate v záverečnej fáze ich dodávok. V auguste 2019 prileteli na Slovensko ďalšie dva nové vrtulníky, pričom posledné tri z deviatich kusov by mali byť dodané do konca tohto roka. Ich výzbroj riešime postupne v zmysle plánu vyzbrojovania. Prvé štyri stíhacie lietadlá F-16 by mali na Slovensko doraziť v roku 2022. Zvyšných desať by malo byť dodaných do konca roka 2023. Súčasťou dodávky bude nielen štrnásť kusov lietadiel, ale aj letecká výzbroj, logistická podpora a výcvik leteckého aj pozemného personálu.

• **Vaším cieľom je aj postupná modernizácia pozemných síl...**

Určite áno. V tejto súvislosti by som vyzdvihol jednak nákup samohybných kanónových húfníc Zuzana 2, vozidiel Tatra, ale najmä projekt bojového obrneného vozidla 8x8 Vydra, na ktorý, verím, bude nadväzovať obstaranie do osemdesiatjedného kusov týchto vozidiel. Dôležité je, že ide o špičkový produkt domáceho obranného priemyslu. Okrem modernizácie tak zároveň výrazne podporíme slovenské zbrojárske podniky, čo je v rámci možností našim cieľom pri každom modernizačnom projekte. A v konečnom dôsledku to znamená viac práce pre slovenských občanov. Okrem toho však realizujeme viaceré modernizačné projekty pozemných síl, ako napríklad modernizáciu tankov T-72 či vyhlásenie

medzinárodného tendra na viacúčelové taktické vozidlá 4x4. Všetko v súlade s Dlhodobým plánom rozvoja obrany SR teda ide naozaj o komplexný proces modernizácie s dlhodobým výhľadom.

• **Nie je tajomstvom, že nákup novej vojenskej techniky sprevádza silný lobing výrobcov zbraní a vojenskej techniky...**

Pri obstarávaní postupujeme striktne v medziach zákona a maximálne transparentne. To znamená, že akákoľvek korupcia a uprednostňovanie sú nepripustné a máme voči nim nulovú toleranciu. V prípade, že niekto disponuje takýmito podozreniami a sú oprávnené, môžeme mu odporučiť jediné, a to obrátiť sa na orgány činné v trestnom konaní. Lenže za nás môžeme takéto konanie a čo i len podozrenia striktne vylúčiť.

• **V súčasnosti je problém najst' dostatočný počet mužov a žien ochotných slúžiť v ozbrojených silách. Akými opatreniami plánujete prilákať viac mladých ľudí k tomuto povolaniu?**

V prvom rade treba povedať, že obrana vlasti by mala byť vecou cti každého občana. A môžeme zodpovedne povedať, že sme za posledného tri a pol roka vynaložili maximálne úsilie, aby sme zvýšili u mladých ľudí záujem o prípravu na obranu Slovenskej republiky. V rámci rôznych podujatí sme sa tiež snažili zvýšiť ich branné povedomie a zároveň ich tak aj motivovať na vstup do Ozbrojených síl SR. V rámci prijatých opatrení ide najmä o projekt dobrovoľnej vojenskej prípravy, branné súboje študentov či účasť profesionálnych vojakov na rôznych verejných podujatiach, spojených s prezentáciou vojenského povolania. Okrem toho pripravilo ministerstvo obrany aj rozsiahlu mediálnu kampaň na podporu regrutácie, ktorá približuje ozbrojené sily aj so všetkými benefitmi, ktoré výkon štátnej služby profesionálneho vojaka ponúka. A priniesla aj výsledky. Záujem o vstup do ozbrojených síl je taký veľký ako ešte nikdy predtým.

• **Okrem materiálneho a personálneho zabezpečenia ozbrojených síl ste rozbehli aj výcvik aktívnych záloh v rámci dobrovoľnej vojenskej prípravy...**

Áno, tieto dva projekty majú za cieľ zvýšiť pripravenosť občanov na obranu Slovenskej republiky – či už ako absolventov základného vojenského výcviku v rámci dobrovoľnej vojenskej prípravy, alebo v rámci

precvičenia vojakov v zálohe. Oba projekty sa nám podarilo zatraktívniť nielen finančne, ale tiež priaznivejšími podmienkami a v prípade aktívnych záloh aj ústretovými krokmi voči zamestnávateľom. Rovnako veľký dôraz sme tiež dali na spätnú väzbu od samotných účastníkov týchto projektov. Pravdou však je, že výsledky nespĺňali celkom naše očakávania a záujem nie je taký, že by sme mohli byť úplne spokojní.

• **V súčasnosti sa vedú spory týkajúce sa prijatia alebo neprijatia viac ako sto miliónov amerických dolárov od USA na obnovu našich vojenských letísk...**

Táto téma sa v súčasnosti jednoznačne zneužíva politicky. Chceme zdôrazniť, že Spojené štáty americké nikdy nepredložili Slovenskej republike plán rekonštrukcie letiska Sliač a nikdy ani nedošlo k reálnej finančnej ponuke na tento konkrétny cieľ. Akékoľvek peniaze podmienené uzatvorením zmluvy, ktorá by bola pre Slovensko nevýhodná a prišli by sme tak o časť suverenity, pretože by sme stratili kontrolu nad vlastnými priestormi, na tom trvám a zdôrazňujem, že kým rezort obrany vedie Slovenská národná strana, nič také nedopustíme. Faktom je, že vláda SR schválila minulý rok strategický projekt obmeny stíhacích lietadiel F-16, na ktorý, pochopiteľne, nadväzuje aj nevyhnutná úprava infraštruktúry, s ktorou však rezort obrany počítal. Financie na túto rekonštrukciu sú riadne naplánované aj v Dlhodobom pláne rozvoja obrany SR a vo výhľadových rozpočtoch na nasledujúce roky. Modernizácia a rekonštrukcia je naplánovaná na roky 2019 – 2022 v celkovej sume 55,38 milióna eura.

• **Prednedávnom sme si pripomenuli už sedemdesiate piate výročie Slovenského národného povstania. Ako hodnotíte ozbrojené vystúpenie Slovenskej armády proti nemeckým okupačným vojskám?**

Hrdinovia Slovenského národného povstania, ktorého sedemdesiate piate výročie sme si 29. augusta 2019 pripomenuli v Banskej Bystrici, výrazne ovplyvnili vývoj nášho národa a rodného Slovenska. S vedomím, že môžeme prísť o to najcennejšie, čo človek má – vlastný život, sa v rozhodujúcich chvíľach rozhodli postaviť na odpor fašistickému režimu. Za to im jednoznačne patrí naša úcta a vďaka. Zároveň je našou povinnosťou pripomínať tieto historické miľníky aj verejnosti a najmä mládeži.

• **Súčasťou celoštátnych osláv SNP bola aj úspešná vojenská prehliadka. Napriek tomu vás niektorí opoziční politici kritizovali, že ste zbytočne na prezentáciu našej armády vynaložili veľké finančné prostriedky...**

Slávnostná vojenská prehliadka v uliciach Banskej Bystrice, v centre Slovenského národného povstania, bola naozaj adekvátnou, verejnou a najmä vojnovými veteránmi oceňovanou oslavou hrdinov SNP. Som na ňu maximálne hrdý, ako aj na našich vojakov, ktorí ju úspešne zvládli a dôstojne tak reprezentovali Ozbrojené sily Slovenskej republiky. A rovnako tak ju považujem za vynikajúcu ukážku spôsobilosti armády a reálneho pokroku v jej modernizácii od marca 2016.

Ako to bolo naozaj s takzvanou nemeckou vojenskou misiou generála Otta

Dve strany jednej pamätnej tabule

Lubomír ŽILA – Foto: archív autora

V týchto dňoch, keď sa viac hovorí o Slovenskom národnom povstaní, nemožno obísť ani udalosti spojené s takzvanou nemeckou misiou generála Otta, ktorej mnohí historici i publicisti venovali osobitne veľkú pozornosť. Na železničnej stanici v Martine bola až do roka 2014 umiestnená pamätná tabuľa s päťcipou hviezdou a pod ňou text: „Dňa 27. augusta 1944 bola na tejto stanici zneškodnená fašistická vojenská misia gen. Otta, ktorá sa vracala z Rumunska do Nemecka. Bola to jedna z prvých väčších akcií partizánov.“

S odstupom rokov sme sa v rôznej literatúre stretávali s rozdielnymi interpretáciami, prikrášľovaním a prekrúcaním tejto udalosti. Najzákladnejšie historické fakty sú však jasné, historická udalosť a uvedený text boli mierne povedané nepresné a zavádzajúce.

■ UPRAVENÝ TEXT

Bývalá režimistická ideologická propaganda vyrobila z podplukovníka generála, z rôznorodnej skupiny diplomatickú misiu. Preto ešte v roku 2014 mesto Martin po konzultácii s miestnou organizáciou Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov, ako aj s Múzeom Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici uviedlo informácie na pamätnej tabuli na pravú mieru. Využili pôvodnú tabuľu, očistili ju a na jej druhú stranu dali vytesať nový nápis: „Dňa 27. augusta 1944 bola na tejto stanici zadržaná skupina nemeckých vojakov a civilistov vedená pplk. E. W. Ottom, ktorá sa vracala z Rumunska do Nemecka.“

Ani tento text nie je presný. Chce byť až priveľmi neutrálny a korektný, lebo Nemcov zo skupiny, ba aj ženy a deti, v Martine kruto pozabíjali...

Ako to teda bolo naozaj? Ako sme už spomenuli, v skutočnosti to nebola nijaká „misia“, ale bežná skupina dvadsiatich štyroch osôb – nemeckých vojakov Wehrmachtu a príslušníkov SS. So skupinou cestovali dve ženy, dve deti – dievčatá vo veku osem a štrnásť rokov, a dvaja muži v civile vrátane dvoch lekárov a veterinára. Nebola to teda organická armádna formácia a nebola to ani diplomatická misia.

Na stanici v Martine nepadol ani jeden výstrel, teda nebola „zneškodnená“ na železničnej stanici. Nebola to ani akcia partizánov, ale akcia vojakov martinskej posádky. Veliteľ skupiny Nemcov nebol generál, ale podplukovník Walter Ernest Adolf Otto. Podplukovník bol bývalý príslušník Romelovej armády v Afrike a člen generálneho štábu Afrika Korps už v roku 1941. Po vojne ho in memoriam povýšili do hodnosti plukovníka.

■ ROZKAZ NA LIKVIDÁCIU

Dvadsaťosem siedmeho augusta 1944 cestovala rýchlikom R-17 z Bukurešti do Berlína skupina nemeckých vojakov s niekoľkými civilmi v samostatnom vozni. Rýchlik prišiel do martinskej stanice o 21.20 hodine. O príchode vlaku s nemeckými dôstojníkmi vedeli martinskí železničári už skôr od železničiarov z Tomášoviec, ktorí na nemeckých vojakov vo vlaku upozornili. Železničári zapojení v odboji informovali o príchode vlaku partizánov 1. čs. partizánskej brigády M. R. Štefánika pod velením npor. Piotra A. Velička, ktorá podľa dispozícií kyjevského partizánskeho ústredia sústreďovala svoju pozornosť na Košicko-bohumínsku trať v úseku Žilina – Kralovany, ako aj na železničné spoje smerom na Kremnicu a Banskú Bystricu. Nadporučík Veličko vydal stručný rozkaz nadporučíkovi Červenej armády Nikolajovi A. Surkovovi: „Zlikvidovať Nemcov vo vagóne!“ Surkovov oddiel, sovietski vojaci, ktorí ušli zo zajateckých táborov v Nemecku (hľadajúc v Turci možnosť na odplatu nacistom, ktorá sa práve naskytla), v počte štyridsať až päťdesiat ozbrojencov na dvoch nákladných autách sa previezli zo Sklabine na železničnú stanicu v Martine.

Pod zámienkou poškodennej trate a tunela železničári medzinárodný rýchlik R-17 zastavili a odstavili na vedľajšiu koľaj s tým, že pokračovať smerom na Žilinu možno až na druhý deň po opravení trate.

■ OSUDNÝ NOCĽAH

Martinská vojenská posádka sa o celej záležitosti dozvedela prostredníctvom jej veliteľa pplk. Emila Perka, s ktorým sa spojil nemecký podplukovník po tom, ako „zlyhalo“ spojenie s Bratislavou. Otto sa obrátil na Perka ako na spojencu,

Podplukovník Walter Ernest Adolf OTTO

oboznámil ho so zdržaním vlaku, žiadal ochranu jeho skupiny Slovenskou armádou a ubytovanie na noc v kasárňach. Nemecký dôstojník nemal ani len tušenie, že práve telefonuje s veliteľom povstaleckej armády pre oblasť Turca. Perko prisľúbil pplk. gšt. Jánovi Golianovi, veliteľovi pripravovaného povstania, že vojenská posádka v Turci sa bude správať tak, aby nedala dôvod Nemcom na vojenskú okupáciu krajiny, aby sa mohlo povstanie organizovať podľa výhodnejšieho „Plánu A“ – teda koordinovane s postupom Červenej armády, ktorá podľa tohto variantu mala dosiahnuť Krakov...

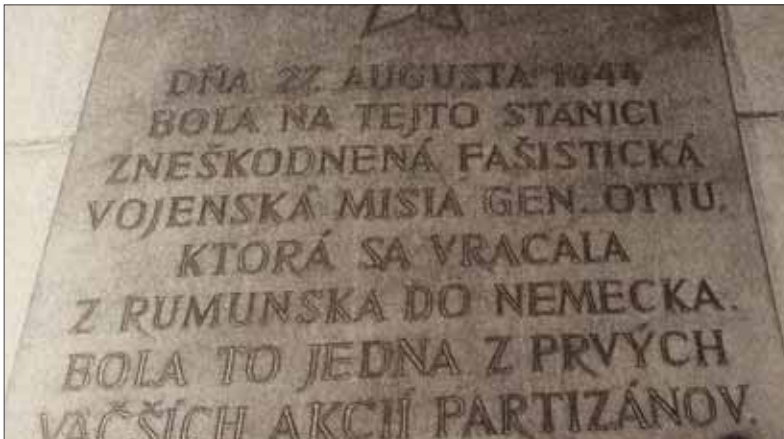
ZABUDNUTÁ HISTÓRIA

Podplukovník Perko najskôr Ottovu žiadosť o ubytovanie odmietol. Nechcel zbytočne provokovať svojich vojakov a partizánov. Na záver telefonátu ho však jeden zo železničiarov informoval o príchode partizánskej skupiny, ktorá sa chystala Nemcov odzbrojiť a zajať. Zajatie nemeckých vojakov by bol konflikt s predvídateľnou odplatou. V tom prípade by sa muselo povstanie organizovať podľa nevýhodného „Plánu B“ – bez ohľadu na stav pripravenosti začať ozbrojený odpor a zabrániť Nemcom obsadiť Slovensko až do príchodu Červenej armády. Rovnaký prísľub neprovokovania dal Golianovi aj Veličko, veliteľ 1. čs. partizánskej brigády M. R. Štefánika. V ten osudný deň mu však akosi neslúžila pamäť. Pplk. Perko preto okamžite poslal na stanicu dôstojníka Práporu útočnej vozby Cyrila Kuchtu, ktorý mal s partizánmi dobré vzťahy – jeho úlohou bolo zabrániť odzbrojeniu Nemcov na vlakovkej stanici a pokiaľ by to situácia dovoľovala, vypraviť vlak aj s Ottovou skupinou ďalej do Nemecka. Proti druhej alternatíve však mal Kuchta výhrady. Možno aj preto sa neuskutočnila...

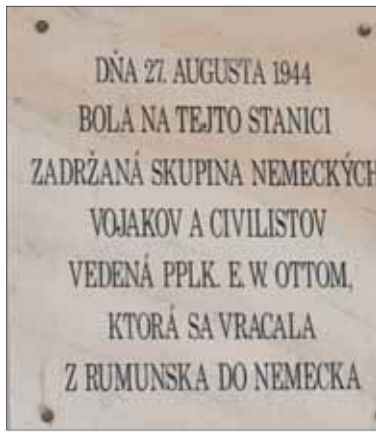
■ KASÁRNE NA PODHÁJI

Kuchtovi sa podarilo presvedčiť Surkova, aby neodzbrojovali Nemcov vo vlaku, ktorý bol plný civilistov. Predišlo sa tak veľkým stratám na životoch nielen partizánov, vojakov, ale najmä civilov, ktorí sa v tom čase zdržovali na stanici a vo vlaku. Vojaci Wehrmachtu a SS boli totiž ozbrojení a mohli použiť ľudí ako živé štíty alebo rukojemníkov. Lenže aj Surkov mal svoje rozkazy – nepustiť Nemcov ďalej! Napokon sa partizáni s vojakmi dohodli a počas utajených rozhovorov na martinskej železničnici dospeli ku kompromisu, zatiaľ čo nič netušiaci Nemci nervózne vysedávali vo vlaku a čakali na jeho odchod.

Kuchta v sprievode slovenských vojakov odpovedal Ottovu skupinu do martinských kasární náhradného práporu pluku útočnej vozby (kasárne Ďurka Langsfelda), dnes Kasárne Slovenského národného povstania na Podháji. V kasárňach mala byť skupina na noc ubytovaná pod zámienkou, že ráno vypravia rýchlik novou trasou do Nemecka. V skutočnosti však len získal čas na vypracovanie bezpečného plánu na odzbrojenie skupiny a následne jej odo-

Pôvodná tabuľa na martinskej železničnej stanici

Nová tabuľa s „diplomatickým“ textom

zvdanie partizánom podľa predchádzajúceho dohovoru so Surkovom.

Veliteľovi martinských kasární sa nečakaná návšteva vôbec nepozdávala; odzbrojovanie Nemcov v kasárenských priestoroch by mohlo odhaliť sprisahanie v armáde. Preto sa v nočných hodinách, len čo sa skupina zabývala, uskutočnila porada o jej ďalšom osude. V Sklabini sa na nej stretli pplk. Perko, npor. Kuchta a npor. Veličko. Napriek Perkovým výhradám sa rozhodlo o tom, že nadržanom bude nemecká skupina odzbrojená, potom do kasární prídu partizáni a tí Nemcov zadržia tak, aby to vyzeralo ako prepad. Tým sa mala maskovať zainteresovanosť armády v prípravách povstania. Zajatých Nemcov mali partizáni eskortovať na výsluch do Kyjeva, od čoho si Veličko sľuboval povýšenie. S ich likvidáciou sa počítalo len v krajnom prípade, ak by pri odzbrojovaní kládli odpor. Kuchta hneď po návrate do kasární zorganizoval skupinu dobrovoľníkov pod vedením rotného Jozefa Letka, ktorá mala Nemcov odzbrojiť. Tí však Slovenskej armáde nedôverovali a na noc postavili strážu.

■ KRVAVÉ RÁNO

Súvislosti sa reťazili a vyvrcholili na druhý deň ráno. Dvadsaťosem ôsmeho augusta 1944 okolo 6.30 hodiny vyšli Nemci z budovy štábnej rotý pluku útočnej vozby, kde boli ubytovaní, na dvor a zoradili sa na pochod v domnienke, že onedlho budú sedieť vo vlaku na ceste do Nemecka. Na dvore však už boli aj Letkovi dobrovoľníci, ktorí svoju prítomnosť maskovali cvičením strelby zo samopalov. Posledný z budovy vyšiel pplk. Otto v sprievode npor. Kuchtu. Medzitým sa dobrovoľníci rozostavili do polkruhu a zablokovali Nemcom cestu. Kuchta odsotil Otta a zvolal dohovorený signál na začatie odzbrojenia: „Hände hoch!“ Nemci boli prekvapení; poniektorí poslúchli výzvu a zdvihli ruky, iní okamžite siahali po zbrani. Dobrovoľníci v panike začali strieľať a po pár sekundách všetci Nemci ležali na zemi. Namiesto bolo zabitých do dvadsať Nemcov vrátane jednej ženy. Druhá žena a dve deti odskočili bokom, boli len ľahko zranené. Im a zvyšným zraneným Nemcom poskytli prvú pomoc vo vojenskej ošetrovni a potom ich previezli do

nemocnice. Aj táto skutočnosť dokazuje, že Kuchta nemal v úmysle skupinu postrieľať. Dobrovoľníci konali inštinktívne; ak by nezačali strieľať, vystrelili by na nich Nemci. Ženu s dievčatami po ošetrení vrátili späť do Nemecka.

Počas dňa mŕtvych členov skupiny previezli do Sklabine na štáb Veličkovej partizánskej brigády a improvizovane ich pochovali v lome pri Sklabini. Nemeckí vojaci, ktorí prežili, zasa podľa dohovoru skončili v zajatí partizánov. Neodviezli ich na výsluch do Kyjeva, ako sa predpokladalo, ale všetkých popravilo tzv. „komando smrti“, a ani dnes nie je isté prečo a na či prikaz.

Postriešenie a následná poprava zvyšných Nemcov vyvolali rozporuplné reakcie aj medzi obyvateľmi Sklabine, ktorí sa obávali fašistických represálií. Po obsadení Turca Nemcami naozaj nasledovala pomsta. Štvrtého októbra 1944 fašisti pri Martine na Bukovinách zavraždili ukutným spôsobom štyridsaťosem povstalcov, civilistov, vojakov a partizánov. Za každého člena Ottovej skupiny mali zaplatiť životom dvaja Slováci. Bolo vypálených niekoľko obcí a povraždených alebo odvečených mnoho ľudí. Nemci nakoniec odhalili aj masový hrob neďaleko Sklabine, kde boli mŕtvi z Ottovej skupiny pochovení. Jedennásteho novembra sa uskutočnila ich exhumácia...

■ ŠEŠŤKRÁT POCHOVANÍ

Incidentu v martinských kasárňach sa dlho pripisovalo, že to bol začiatok nemeckej okupácie Slovenska. No v skutočnosti o okupácii Slovenska bolo rozhodnuté už dávno predtým. Dôvodom boli množiace sa konflikty, vyvolávané partizánmi, a budovanie frontu pre boj s postupujúcou Červenou armádou. Dvadsaťosem siedmeho augusta 1944 tiež obsadili Ružomberok vojaci miestnej vojenskej posádky a partizáni. Stal sa tak prvým povstaleckým okresným mestom ešte pred vypuknutím samotného povstania. V Ružomberku mali Nemci továrne na výrobu lafieta a sklady arzenálu, preto jeho obsadenie nemohli nechať nepovšimnuté. Už len tieto samotné skutočnosti dávali nacistom dostatočné dôvody na vyslanie okupačných jednotiek. V čase, keď na Slovensko prichádzali prvé tri divízie SS, nacistickí pohlavári o postriešani Ottovej skupiny nevedeli, resp. nemali dostatok informácií o jej osude.

Zlikvidovaná nemecká skupina nebola nijako významná pre Nemcov ani pre Slovákov. Obete sa preslávili vlastne až po smrti, keď boli päťkrát pochované, exhumované a identifikované. Možno predpokladať, že po šiestykrát už ostanú už na trvalom mieste piety a večného odpočinku.

Je zrejme, že udalosť v martinských kasárňach mala vplyv na celý Turiec a stala sa tak ďalším z nespočetných dôkazov krutosti druhej svetovej vojny.

Zdroj: Jozef POVAŽSKÝ: Koniec legendy o misii generála Paula von Otta

BESEDNICA

Od volieb nás delí ešte veľa mesiacov, no už teraz útočia na našu psychiku zo všetkých strán takmer všetky médiá, a predovšetkým opoziční politici akoby sa už nevedeli dočkať, kedy zasadnú do štátnych limúz. Argumentujú tým, že Slovensko potrebuje zmenu, novú politickú kultúru a slušnosť. Pre týchto lídrov politických strán, ak by vyhrali voľby a podarilo sa im zložiť novú koalíciu, by to zmenou bolo, no čo by táto zmena priniesla nám ostatným? Priveľa je na našej politickej scéne takých, čo nás presvedčajú o tom, že len oni sú schopní veľkých činov na prospech Slovenska. Občas, keď počúvam týchto vševetov, mám z toho dojem, že som sa ocitol na cisárskom dvore Rudolfa II.

Rozumejú aj reči vtákov...

Aj tam sa to priam hemžilo všelijakými individuami, ktoré sa usilovali svojou rétorikou zaujať pozornosť cisára a verejnosti. Jedným z nich bol anglikán John Dee. Tento chytrák vraj predkladal cisárovi aj protokoly zo svojich údajných debát s anjeli, dokonca tvrdil, že rozumie i reči, ktorou sa dorozumievali Adam a Eva. To najdôležitejšie, čím sa však preslávil, bolo, že rozumel aj reči vtákov. To ony mu prinášali zvesti o veľkých činoch cisára, ktorý vraj aj Turkov porazil. Dlh trvalo cisárovi i verejnosti, než tohto chytráka preukli. Nepripomína vám tento páno tak trochu niektoré sľubotechny, ktoré všetko vedia a ktoré sa tak urputne dožadujú zmien? Aj tie sa správajú tak, akoby rozumeli reči vtákov, ktoré im prinášajú zvesti o veľkých činoch, od nich očakáva Slovensko. Alebo im zosadol na pleciah samotný duch tohto anglikána a našepkáva im múdrosti, ktorými tak perlia?

Priveľa rečí sme sa už napočúvali pred každými voľbami o tom, že Slovensko potrebuje zmenu. Nemálo ľudí si dnes kladie otázku, komu táto zmena prospeje. Dôchodcom určite nie, už teraz si brúsia zuby mnohí politici, ako seniorom opäť pristihnú krídle. Čo na tom, že po zdražovaní energií, liekov a potravín ich nijaká valorizácia ešte neposunula k lepšiemu. Ak budú o nej rozhodovať takí ľudia, ako je pán Beblavý, ani neposunie. Veď aj Radičová, ich musela brzdiť v časoch, keď robili svoje slávne reformy spolu s Kanikom. To tiež boli takí vševetovia. Myslím si, že k politike zmien sa za nás všetkých najvyššieňšie vyjadril Ján Werich, keď povedal: „Čo mi pamäť siaha, vždy som bol svedkom toho, že po každej zmene bolo potrebné zrieť sa lepšieho a nahradiť ho horším. Nikdy sa mi však nepodarilo zistiť, kde má korene táto osudová hlúposť,“ dodal k tomu ešte. Žeby aj on dovidel až do našich čias?

Rudolf SLEZÁK
Kresba: Andrej MIŠANEK

V katastri prvej oslobodenej obce Kalinov padlo dvetisícpäťsto červenoarmejcov...

Obec, ktorú pokrstili kaliny aj krv

Text a foto: Emil SEMANCO

„V Kalinove sa začal písať príbeh oslobodzovania našej vlasti. Ďakujeme všetkým, ktorí do boja proti vražednej fašistickej ideológii nasadili svoj vlastný život. Vďaka nim dnes môžeme rozmýšľať nad tým, aká budúcnosť čaká Slovensko v rýchlo meniacom sa svete. A pri tomto rozmýšľaní nesmieme zabudnúť na hodnoty, za ktoré naši predkovia zomierali,“ povedal v sobotu 21. septembra tohto roka v prejave na oslavách sedemdesiateho piateho výročia oslobodenia prvej obce na našom území predseda vlády SR Peter Pellegrini. O tom kalinovskom príbehu čosi viem...

Boje v katastri Kalinova – prvej oslobodenej obce na území bývalého Československa v II. svetovej vojne – si v septembri 1944 vyžiadali okolo 2500 padlých sovietskych vojakov. Tieto fakty si tu na pietnej spomienke pripomenuli predstavitelia vlády Slovenskej republiky: premiér Peter PELLEGRINI a podpredseda vlády SR Richard RAŠI.

Pred časom bola na Obecnom úrade v Kalinove popri skromných kancelárskych a prevádzkových priestoroch aj pamätná izba. Muzeálna expozícia tam bola, pravdaže, aj v rokoch, keď na dome oproti Pamätníku Oslobodenia visela tabuľa Miestny národný výbor. Vtedajší predseda i starosta Andrej Krajňák sem veľmi rád vodieval vzácných hostí, organizované skupiny, školské výlety i turistov. Návštevy prichádzali pomerne často. Mnohé sa tu dalo dozvedieť i vidieť.

■ PÝCHA A NEÚCTA

Bol som v tej pamätnej izbe niekoľkokrát. Ako prešovský vysokoškoláci sme odtiaľ štartovali na Beh vďaka do Banskej Bystrice. Zaujímali ma najmä gobelíny a fotografie mužov v generálskych uniformách a mapy s červenými a modrými šípkami útokov, zakreslenými obrannými postaveniami, zostavami jednotiek, kótami, terénymi názvami, orientačnými bodmi a pomenovaniami najbližších usadlostí, čo sa ocitli v tej krvavej žatve, medzi ktorými bola aj moja rodná dedina...

Potom som na kalinovskom futbalovom ihrisku nastúpil v jednom majstráku na cudziu registračku, keď Čertižnému bolo treba body na záchranu a vedúci družstva Peter Šišmiš nahnal na korbu vtrietky každého, kto bol práve poruke a trochu vedel kopnúť do lopty...

Už je to minulosť. Už to môžem prezradiť. Aj tak som v tom zadaždenom a zablatenom zápase veľa vody nenamútil. Minulý čas v súvislosti s pamätnou izbou použil aj starosta Krajňák, keď som do Kalinova prišiel v jeseni pred desiatimi rokmi. Vtedy nečakaný prívál mokrého snehu uprostred októbra doslova prevälcoval celý chotár a priblížil k zemi nielen ohybné kmienky jelší, briez a hrabov, ale dolámal jablone

v sadoch, splietol a zničil aj urastené bučky, čo sa do zimy nerady lúčia s listím, a ihličnany dokatoval do nepriechodných zlomísk. Kalamita – o ktorej referovali noviny a ja som sa písaním živil už tridsať rokov...

„Expozícia bola našou pýchou. Takto v jeseni pred tromi rokmi sa do nej vlámali vandali – mladíci sotva osemnásť a devätnásť-roční, pobrali vojenské uniformy, pechotné zbrane a iné predmety. Čo vládali, to odniesli. Ešteže sa našli dobrí ľudia, čo ma včas informovali. Volal som hneď policajtov, ktorí ich v Medzilaborciach na železničnej stanici zadržali. Ukradnuté veci u nich našli, lenže nám ich už späť nevrátili. Exponáty boli majetkom Vojenského múzea vo Svidníku a tam už nechceli riskovať, že by o ne prišli. Tak si ich vzali späť,“ rekapituloval mi jednu i druhú obečnú pohromu jej richtár.

■ GENERÁL V RÁME

V prvej oslobodenej obci na našom území vojenski historici a múzejníci umiestnili aj legendárny tank T-34, kanónovú húfnicu a inú sovietskú bojovú techniku. Pripomínali ťažké boje, ktoré sa tu v Nízkych Beskydách odohrali v jeseni roka 1944 počas Východo-karpatskej operácie. Do kalinovskej expozície v lacnom ráme zasadili podobizeň generála Vedenina.

V smere Sanok – Komancza útočila 1. gardová armáda Andreja Antonoviča Grečka, ku ktorej 19. septembra 1944 – už v tesnej blízkosti karpatských hrebeňov – pričlenili 3. horský strelecký zbor Andreja Jakovleviča Vedenina. Generál sa neskôr stal čestným občanom Kalinova. Už ako veliteľ čestných jednotiek v Kremli navštívil obec, ktorú oslobodzoval, aj cintorín sovietskych vojakov v Michalovciach na Hrádku,

kde ležalo osemnásťtisíc jeho spoluvojákov. V majestáte smrti sú si všetci rovní – bezmenní i Hrdinovia Sovietskeho zväzu.

Tretí horský strelecký zbor bola známa jednotka. Bránila Kaukaz, povestnú Malú zem pri Novorosijsku, oslobodzovala Jaltu i Sevastopol. Generál Vedenin mal za sebou dlhoročnú vojenskú kariéru a bojové skúsenosti aj z horských terénov Pamíru. Ako dôstojník Červenej armády bojoval už v občianskej vojne, šesť rokov „naháňal“ basmačov v Strednej Ázii. Na frontoch vlasteneckej vojny bol od začiatku. Rozkaz presunúť sa do predhoria Karpát ho zastihol na Kryme... „Pri pohľade na tie hory mi hneď bolo jasné, prečo mi zverili horských strelcov,“ napísal do svojich memoárov Roky a ľudia (1964). Front sa prakticky nehýbal. Za desať

MEMOÁRE

dní od začiatku ofenzívy sa sovietske jednotky dostali dopredu ani nie o šesťnásť kilometrov. Boli potrební velitelia, čo mali skúsenosti z bojov v horách.

■ KEĎ VRCHY HORELI

Generál Vedenin ďalej spomína: „V noci 19. septembra sme zaujali pozície. Proti nám stáli dva nemecké pešie pluky. Jednotky oddeľovali minové polia a trojnásobná palisáda prekážok z ostnatého drôtu. Ráno naša delostrelecká príprava pokryla celý úsek jazykmi plameňov. Z hmly sa ako príznaky vynárali letecké perute. Zavýjali kaťuše. Prvé vlny útoku rozdrvili nepriateľský odpor. Nemci sa spamätali, až keď sa bojovalo v hĺbke ich obrany. Podnikali zúfalé protiútoky, ale bolo už neskoro.

Nadišla noc. Boj neutíchol. Vrchy naokolo horeli, bolo svetlo ako vo dne. Zbor tlačil protivníka. Keď sa rozvidnelo, prišla z prednej línie dlho

očakávaná správa – 20. septembra o ôsmej hodine a štyridsiatej piatej minúte prvý strelecký prápor 879. horského streleckého pluku v okolí hory Kasasjówka v chotári obce Kalinov vstúpil na pôdu Československa.

Napoludnie prešli hranicu všetky jednotky zboru. Bol studený zamračený deň, ale mne bolo veselo na duši. Chcel som byť pri svojich vojakoch, blahoželať im k úspechu. Nemecké delostrelectvo nás však priklincovalo k zemi, zo zákopu sa nedal urobiť ani krok. Iba popoludní som sa prískokmi dostal do prednej línie. Skočil som s pobočníkom do krytu, ešte letno som stačil zahliadnuť akési cudzie rovnošaty, zachytil cudzie slová a bleskurýchlo siahol po pištoľi. „Nestrieľať!“ zvolal ktosi. „To sú Čechoslováci.“ Boli to spojári československého zboru. Vyslali ich s dôstojníkmi pre koordináciu činnosti. Prví odoslali tak túžobne očakávanú správu. A aj keď Nemci boli ako diví, prebila sa za spojarmi na prvý kúsok vlasti ďalšia skupina československých vojakov...

O niekoľko hodín bol Kalinov oslobodený.

■ VOJNA JE ZLÁ

„Neverte cynikom, čo tvrdia, že vojak na fronte nemá čas na sentimentálnu. Keď novinári písali o tom, ako si vaši vojaci padali s našimi do náručia, ako bozkávali zem, naberali ju rukami a ukladali do šatiek, nebol to výmysel, ale skutočnosť. Ja som starý vojak, na chrbte mám šesť krížikov a kadečo za sebou, na fronte som bol od prvého dňa, ale keď som to všetko videl, tiež mi stislo hrdlo dojatím,“ uzatváral kalinovskú kapitolu generál Vedenin.

„Vojna je zlá vec. Ale čo sa tam vtedy dialo, bolo azda to najhoršie, čo som kedy zažil. Dážď, zima, míny, požiare, ranení, mŕtvi, dym a vo vzduchu samá črepina – lep-

šie nespomínať. Len v kalinovskom katastri padlo vyše dvetisícpäťsto našich. Nedávno som si prezeral staré dokumenty. Za jediný deň – 22. septembra – sme odrazili šesťnásť tankových útokov. Kto bol na vojne, vie, čo to znamená,“ spomínal na boje o Kalinov generál Andrej Vedenin.

■ KÓTY SLOBODY

Mnohých červenoarmejcov posmrtné vyznamenali najvyššími vojenskými vyznamenaniami. Ako prvého podplukovníka in memoriam Alexandra Ivanoviča Ďomina. Prvý prekročil s rozviedčikmi štátnu hranicu v katastri Čertižného a tu Pod vrchom padol. Reportéri denníka Smena o ich hrdinstvách a odvaha zostavili v roku 1985 knihu Kóty slobody, ktorá sa zrodila v hlave ich kolegu spisovateľa Vladimíra Ferka. Píše sa v nej o vojakoch, ktorí získali titul Hrdina Sovietskeho zväzu za boje na našom území. Je v nej stotri mien.

Nechýba v nej veliteľ družstva 5. streleckej roty v 327. gardovom streleckom pluku Vasilij Nikolajevič Golovaň, ktorého jednotka po oslobodení Kalinova útočila na neďalekú Haburu. V tomto boji seržant Golovaň zabil troch fašistov, siedmich zajal a odviezol na štáb pluku. Vyznamenali ho za to Radom slávy III. stupňa. Prívlastok hrdina vykúpil vlastným životom. Už nie v údolí kalinovského Hlbokého potoka a Laborca, ale v údolí Cirochy pri dedinke Zvala, kde na kóte 719 odrazil so spoluvojákmi niekoľko zúrilych nepriateľských protiútokov, viedol rotu do troch útokov muža proti mužovi a prejavil smelosť až za prah sebazáchovy.

Zlatú hviezdu hrdinu si pri Zvale sebaobetovaním vyslúžil aj samopalník Džuman Karakulov, ktorý vlastným telom zakryl striedňu nepriateľského guľometu. Čatár Vasilij Ivanenko zdolal so svojimi strelcami päťnásobnú presilu nepriateľa a obsadil rozhodujúcu vyvýšeninu v boji o dedinu, ktorá už vlastne existuje len v spomienkach. Pred polstoročím obec Zvala zakryli vodárenskej nádrže Starina. Hrdinom sa tu stal aj Viktor Kostin, veliteľ družstva spojárov, ktorý aj v najprudšej palbe vždy dokázal obnoviť delostreleckými granátmi pretrhnuté drôty telefónov. Ja som v tej knihe, za ktorú Smenári dostali Cenu Rudolfa Jašíka, písal o guľometníkovi Kondyrovovi, železničiarovi z Kyjeva, ktorý si zlatú hviezdu hrdinu vybojoval pod Duklou v Údolí smrti pri Nižnej Pisanej...

■ PRÍTOMNOSŤ MÍLNIKOV

Aj Kalinov leží v takom údolí. Preto tu postavili monumentálny symbolický pamätník osloboditeľom so súsoším od akademického sochára Františka Gibalu, rodáka z neďalekej Krajnej Poľany. Odhľadli ho na dvadsaťte výročie oslobodenia. A na slovensko-poľskej štátnej hranici miestni občania svojpomocne postavili kamenný mílnik pripomínajúci miesto, kadiaľ sa k tejto podhorskej dedinke ako prví 21. septembra 1944 prebili strelci 3. horského zboru Tamanskej divízie pod velením Andreja Jakovleviča Vedenina.

Kalinov bol kedysi akousi prominentnou obcou. A bolo to na nej aj vidieť. Tu sa začínali akcie, podujatia, behy vďaka. Tu sa začínali kariéry. Radi sa tu ukazovali funkcionári. V rokoch po vojne tu žilo bezmála šesťsto obyvateľov. Dnes dve-sto. Obec, ktorú pokrstili kaliny a krv padlých v dvoch vojnách, paradoxne, teraz vymiera. A boli roky, keď sa tu ani na jubileá nikto z potentátov neobjavil, keď sloboda ostávala iba prázdny slovom v ich prejavoch ďaleko od miest skutočných zápasov a bojov. Preto som citoval slová slovenského premiéra v úvode tejto spomienky na Kalinov, kde sa začal príbeh oslobodzovania našej obce a kto boli jeho hrdinovia.

Dve obsiahle monografie diel tvorby sympatického výtvarného umelca

Veľký svet v Stanových grafikách a malbách

Anna SLÁVIKOVÁ – Repro obálok monografií

Ak sa vám nechce ísť do galérie osobne, je tu okrem internetu aj iná možnosť. Otvoriť knihu a pokochať sa umeleckými dielami priamo vo vašom pribytku. Kvalitné reprodukcie svojich diel zaradil do nových dvoch kníh *Grafika* a *Malba* známy výtvarník Milan STANO. Pri jeho umeleckých začiatkoch stáli nielen profesori na Škole umeleckého priemyslu v Bratislave, ale aj grafik a maliar Ernest Zmeták, u ktorého súkromne študoval. Ten ho najväčšími zasvätil do tajov drevorezu a drevorytu, ktorému sa jeho mladý žiak venoval od sedemdesiatych rokov minulého storočia.

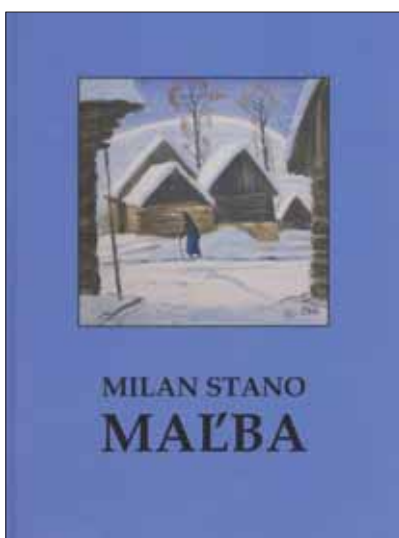
Nie je to vonkoncom ľahká robota. Nahobil si ňou ne jeden mozol. Rydlá sa v obchodoch kúpiť nedali, takže vyrezával čepeľou noža, kým mu otec nevyrobil rydlo z britvy na holenie. Húževnato sa pasoval s tvrdým materiálom, pokým sa na ploche podľa nákrasu neobjavil vrytý obrázok. Matricu natrel čier-

RECENZIA

nou farbou a odtlačil cez dva valce pomocou železnej kľuky, zhotovenej z volantu nákladného auta – po domácky vyrobeného lisu. Výsledok ho odškodnil za námahu. Na grafických listoch sa začali objavovať Vrchárska zima (1978), Strom v Zázrivej (1981), Potok v Zuberici (1981), drevenice na Orave, Lip-tove, Považí a Tatrách. Tie motívy neprišli za ním. Brodil sa v snehu veľa kilometrov a nemilosrdný vietor i mráz ho vyštípali do kostí. Hoci má Slovensko veľmi rád, neuspokojil sa iba s domácimi námetmi. Ešte v socialistických časoch, keď sa len tak ľahko nedalo cestovať po svete, vybral sa do Vietnamu, Kórey, Arménska, Gruzínska, po

novembri do Číny, Laosu, Turecka, Egypta, Mexika, Ruska i Talianska, svedčia o tom: Loď v Dračej zátoke, Gondoly v Benátkach, Na ryžoviskách, Kórejky pri obede... V drevorezoch a drevorytoch, tematicky čerpajúcich z ľudových povestí, rozprávok a tradičného slovenského zvykoslovia, sa objavujú Zbojníci, Povešť o Fatime, Čachtická pani,

záznam dedinského života nájdeme v grafikách Dedinská svadba, Kálnickí furmani, Zabíjačka, v kolekciách s motívmi vinobrania... A tak sa stáva akýmsi pamätníkom zašlých čias. Na svojich kresbách nám zachoval obrázky niekdajších chalúpok, dreveníc, čarovných zákutí, ale aj národných krojov, ľudových zvyklostí vrátane poľnohospodár-

Milan STANO

skeho náčinia i ďalších predmetov potrebných pre každodenný život vidieckych ľudí. Keďže z každej série možno vytlačiť dvesto kusov, vždy si odložil niekoľko exemplárov, aby z nich po rokoch vytvoril zbierku. A tento súbor, presnejšie reprodukcie výberu z neho, zhromaždil vo svojej obsiahlej 208-stranovej knihe *Grafika*. Milan Stano po nežnej revolúcii zanechal grafiku a začal sa venovať maľovaniu. So stojanom, s paletou, so štetcom a s farbami prebrázdil vari celé Slovensko, najviac mu učarovali miesta na Orave a Liptove, no, samozrejme, nezbúda ani na svoju rodnú Kálnicu.

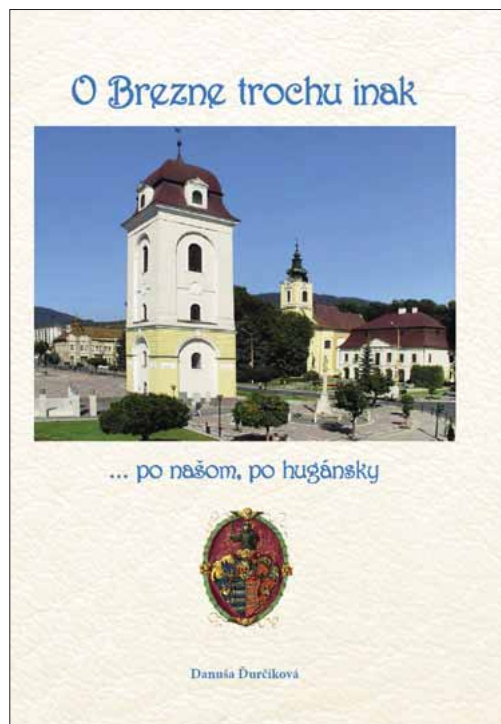
V malbách je na rozdiel od grafik úsporný na postavy. Väčšinou nechá diváka vychutnávať si krajinu bez človeka. Akoby chcel naznačiť, že pôvabné staré obydli sa vyludňujú a zväčša v nich zostali len hlboko zakorenení starci: Babka na priedomí v Žaškove (1982), Dvor v Kotrčinej Lúčke (1980), Modrá chalupa v Leštínach (1986), Chalupy pri potoku v Jasenovej (1988). Mnohé z tých obydli už nestoja, zachovali sa len na Stanových obrazoch. Ak by raz stálo v Kálnici múzeum, potomkovia tamojších obyvateľov by sa mali čím pochváliť. Dedinu neďaleko Nového Mesta nad Váhom zvečnil na viacerých grafických listoch, ale aj v olejomalbách. Zakonzervoval tak kus architektonickej a sociálnej minulosti Slovenska. Tak ako za každého počasia

brázdil celé Slovensko, keď kreslil obrázky pre grafické listy, pracovné umelecké výlety pokračovali aj so stojanom, s paletou, so štetcami a s farbami. Na plátnach pribudol obraz Babka v Záhorskej Bystrici (1981), Habánsky dvor vo Veľkých Levároch (1985), Zimný motív v Malatinej (2014), Radnica v Levoči (2005), Mlyn v Hradišti pod Vrátnom (1986). Namaľoval aj sériu kostolov a synagóg. Túlavé topánky ho znova zanesli do Ázie aj Afriky. Priamo na tých exotických miestach namaľoval: Tibetský kláštor s Budhovými očami neďaleko Lhasy (2011), Budhistický chrám pri Čínskom múre (2011), obraz Modliaka a Thajčanka nad kráľovským palácom (2012), z Kórey si priniesol námet pre Pagodu v Kimgasane (1979), v Egypte ho očarili Egyptanky s džbánmi (1980). Exotika sa mieša v knihe s prirodzenou našskosťou, čím nastáva akési prepojenie medzi ďalekým, svetom a Slovenskom, krajinou, ktorú má nesmierne rád a usiluje sa zachytiť z jej pôvabov čo najviac. Súčasťou nových Stanových kníh *Grafika* a *Malba* sú aj eseje o jeho tvorbe od Ľuboša Jurika, Ľubomíra Podušela a Ericha Mistriky, autora biografie i zoznam autorových výstav. Doplnia ich tiež niekoľko autorových kresieb ceruzkou i ručkou. Každá z kníh má po dvestoosem strán veľkého formátu A4, v knihe *Grafika* sa striedajú čiernobiely grafické listy s kolorovanými, v knihe *Malba* stránky hýria pestrosťou farieb takmer tristo olejov. Zaujmu nielen krásou prírody, ale aj atraktivnosťou objektov a svojším pohľadom húževnatého a usilovného majstra rydlá i štetca.

Danuša Ďurčíková: O Brezne trochu inak... po našom, po hugánsky

Generačné bohatstvo regionálnych nárečí

KNIHA TÝŽDŇA

Poslaním tejto memoárovej publikácie je zachytenie nárečia mesta Brezno, ktorého slovná zásoba nebola dosiaľ zdokumentovaná. Autorka vychádza najmä z vlastnej aktívnej znalosti a z informácií ešte poslednej žijúcej najstaršej generácie. Slovná zásoba pokrýva obdobie troch pokolení, t. j. od autorkiných starých rodičov, narodených v 19. storočí po roku 1860, a jej rodičov, ktorí odovzdali svoj slovník tretej generácii. Sú tu staršie i novšie výrazy, ktoré so sebou priniesla nová povojnová doba. Toto nárečie už dnes môžeme označiť za mŕtvy jazyk, pretože prakticky odišlo s jeho používateľmi, štruktúru mesta výrazne zmenilo aj prístahovalec a dnes v ňom už žijú nové pokolenia, ktoré používajú viac-menej spisovnú formu jazyka.

Snahou autorky bolo zachovať aspoň čiastočne jazyk obyvateľov mesta pre budúcu generáciu a tiež pre tých, ktorí sa s Hugáňmi v knihe bližšie stretnú možno prvýkrát. Kniha obsahuje okolo tritisíc päťsto nárečových výrazov, slovných spojení, zaužívaných zvrátov, prísloví, pranostiek a vinšov, ktoré sú podložené vetnými príkladmi, výpoveďami a dialógmi, čím čiastočne približujú atmosféru doby a nechávajú plne vyznieť danému slovu. Mnohé z uvedených príkladov sú doslovné výroky, ktoré skutočne zazneli alebo boli mierne upravené. Dielo je obohatené citáciami starých Brežňanov. Od dob aktívneho užívania tohto nárečia sa už natoľko zmenil svet, že pri niektorých slovách nestačilo uviesť len jeho samotný význam, a preto autorka pridala k vybraným heslám poznámky, ktoré bližšie vysvetľujú pozadie slova. Taktiež doplnila významy slov o ďalšie zaujímavosti a fakty z histórie alebo z techniky, nepriamo súvisiace s daným výrazom, čím táto práca dostáva i náučný charakter.

Publikácia nemá odborný charakter a je určená širokej verejnosti. Cieľom autorky bolo zrozumiteľne priblížiť čitateľovi jazyk a výslovnosť tohto „hugánskeho“ nárečia, ktoré je ojedinelé, prináleží len Breznu a dnes už patrí minulosti.

(r)

MEDAILÓN

Všetky tie profesie patria jedinému mužovi – Jozefovi TATÁROVI. A ten má navyše v týchto dňoch šesťdesiatpäť rokov, a to už je istotne príležitosť, keď človeka hodno pripomenúť. V danom prípade nielen zo slušnosti, ale aj po zásluhe.

Básnik, učiteľ, vedec aj zberateľ slovenských povestí

V rokoch (vlastne už desaťročiach, neúprosne letí ten čas!) , ktoré nastali po veľkej spoločenskej zmene, sa z učiteľa a neskôr riaditeľa základnej školy Mošovciach (1978 – 1997) stal prednášateľ na Katedre slavistiky Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a krátko po nástupe aj šéfredaktor štvrtročníka Filologická revue. Za sebou mal už tri úspešné básnické zbierky (Vítanie hosťa, Zajtra, Rodostrom v jeseni), pred sebou smelé plány – v oblasti literárneho výskumu, v regionálnej histórii kraja, z ktorého pochádzal alebo ktorý ho zaujal bohatosťou svojich dejín, nutkalo ho písať verše pre deti, mal chuť pozbierať staré povesti zo svojho regiónu, literárne ich spracovať a vydať knižne, aby sa zachovali ako živé svedectvo aj pre ďalšie generácie, ktoré sa – ak im aj takto nepomôžeme, nebezpečne vzdalujú od vlastnej minulosti.

Nie je prejavom slušnosti konštatovanie pri jubileu, že sa mu to podarilo. Možno aj vo väčšej miere, na akú si vtedy trúfal. Vyšlo mu šesť kníh veršov pre deti, jeho poézia bola preložená do francúzštiny, ruštiny a češtiny, vydal niekoľko zbierok miestnych povestí (Živý poklad, Turčianske povesti, Sokoliar), knihu Sklabinský hrad treba už zaradiť medzi historické monografie. Sem patrí aj monografia starej slovenskej obce Kaľamenová, ktorej písomná zmienka sa začína v roku 1240, čiže autor musel spracovať dostupný materiál z ôsmich storočí písaný rozlične – v starej slovenčine, po latinsky, po maďarsky aj nárečím poznačenej slovenčine posledných storočí. Literatúru na bansko-bystrickej univerzite nielen prednáša, ale je aj autorom zaujímavých literárnovedných diel – Z poézie troch storočí (2013) a záslužnej práce pod názvom Umelecký profil Štefana Krčméryho (2015).

(jč)

HUMORESKA

Držte si klobúky, ideme z kopca! Tak to so Slovenskom vyzerá, aj keď sa to mnohým jeho obyvateľom nezdá. Zrejme nečítali najnovšiu správu organizácie Deloitte o kvalite života v jednotlivých štátoch. Prepracovali sme sa na tridsiate piate miesto. Pred dvoma rokmi sme boli ešte na hrdom tridsiatom mieste. Takí Česi sú na dvadsiatom štvrtom mieste. Na prvých troch miestach sú v kvalite života Nóri, Dáni a Švajčiari. Tieto hodnotenia našej vlasti pozoruhodne korešpondujú s názormi treťotriednych, pardon, treťosektorových spolkov. Vláda nás presvedča o opaku. Pospolitý ľud si myslí svoje. Jestu z čoho vyberať.

Index spoločenského rozvoja, ktorý hodnotí kvalitu života, zahŕňa

päťdesiatdva ukazovateľov. Hodnotia základné služby, príležitosti, vzdelanie, bývanie, lekársku starostlivosť, policajnú ochranu a ďalšie kritériá na posúdenie kvality života občana. Nesporne dôle-

podnikania na Slovensku od nás uteká. Nevadí, ministerstvo už má ďalšiu. Ani poslanci sa nedozvedeli, na základe čoho ju vybrali. Nemali do toho strkať zvedavé nosy. Ak sa tender zruší, môžu pacientov

Aby sme, nedajbože, nevytlačili z popredných miest rebríčka krajiny jadra Európskej únie, medzi ukazovatele kvality života sú zaradené aj také, v ktorých nebudujeme. Zoberme si také

deväťdesiatjeden percent opýtaných pri prieskume s názormi istého exposlanca na používanie peňazí zo štátneho rozpočtu. Každému opýtanému, ktorý má nesprávny názor, treba dať pokutu desaťtisíc eur a štátny rozpočet je zachránený. Nové ústavy na výkon väzby by vyriešili nezamestnanosť v hladových dolinách. Časť obyvateľov za bacharov, časť do lochu. Dôvody by sa našli, máme na to svojich ľudí. Trochu to koluduje s ďalším kritériom kvality života. Práva a sloboda bez diskriminácie. Priamo z Grassalkovičovho paláca sme sa najnovšie dozvedeli, že ako krajina potrebujeme mať veľmi jasné medze slobody prejavu. Čiže aj medze slobody myslenia. Zoznam povolených prejavov si nájdite na webovej stránke ministerstva vnútra.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Kvalita života a ďalšie pánske výmysly

žité veci, ktorých úroveň sa dá pomerne exaktne posúdiť. Najmä inštitútmi so záhadným financovaním a ešte záhadnejšími metódami výskumu. Isté je, že v policajnej ochrane sme na poprednom mieste. Aspoň čo do počtu policajtov. Keby sa kvalita lekárskej starostlivosti vyčíslila počtom nemocníc štátnych, súkromných a fakultných, tiež sme na tom dobre. Nadnárodná záchranárska firma po prehodnotení podmienok

do nemocníc nosiť na chrbtách. Hoci cech taxikárov by nedostatok záchraniek hravo vyriešil aj bez tendra. Bývanie u nás je tiež na vysokej úrovni a stále sa zlepšuje. Od Bruselu sme dostali dvadsať miliónov na opravu mostov. Vzdelanie je u nás na prvom mieste. Univerzity prvého, druhého a tretieho veku, akadémie, inštitúty a ústavy, tituly od buka do buka, sympóziá, pomaly nebude mať kto kanály kopať.

kritérium miery tolerancie voči minoritám. Na ňom okrem nás pohoreli aj bratia Česi a Barma. Barne nepomohla ani nositeľka Nobelovej ceny za mier a Sacharovovej ceny za slobodu myslenia, pani Su Tj. Riešiť teror a odrezávanie hláv budhistických mníchov vyhánaním úbohých moslimských Rohingov z vlasti sa nepatrí. Aj keď s tým súhlasí deväťdesiatšesť percent obyvateľov Barmy. Podobne zvrhlo u nás súhlasilo

Viliam Ján GRUSKA naučil snežiť Perinbabu, lebo aj vločky mal na povel Človek, čo prevliekal ťavu uchem ihly...

Emil SEMANCO – Foto: rodinný archív

Kto aspoň letkom poznal nedávno zosnulého docenta inžiniera Viliama GRUSKU, vie, že pod Tatrami tancoval s Lúčnicou už na prvých festivaloch a od roka 1971 ako architekt navrhoval do Východnej celý komplex amfiteátra i ďalších stavieb, inicioval tvorivé stretnutia ľudových rezbárov aj galériu ich plastík Kresané do dreva. V roku 1966 autorsky zostavil prvý festivalový scénický program Raz veselo, raz clivo mi pride. A potom z roka na rok nasledovali ďalšie – vavríny slovenskej krásy, pozdravenia z našich zemí, privítanky, prehliadky pekných nôt a tancov, rodokmene zeme...

Rodokmeňov bolo sedem. Vrcholili v roku 1991 pásmom Ľudia hľadajúci domov. Pridal ešte Poklonu solúnskym bratom i galaprogram Pocta dielu ľudu a stáročí. Na Folklórne slávnosti pod Poľanou v Detve skončil od roka 1970 nie menej ako štvrt stovky programov a boli medzi nimi aj také ako Detvan s Viliamom Zábořským, kompozícia Syn slnka a národa, venovaná M. R. Štefánikovi, alebo audiovizuálny experiment Maliar a pieseň o Martinovi Benkovi.

■ ČLOVEK DO ZÁPRAHU

Na Podroháčske folklórne slávnosti zostavil dvadsaťdva programov, na Turčianske slávnosti folklóru trinásť, na Kysucké folklórne slávnosti v Ochodnici päť, na Dni národnej kultúry v Honte a Novohrade štyri, na Západoslovenské folklórne slávnosti v Krakovanoch a na Myjave po tri a na iné festivaly ďalšie dve desiatky programov. A to spomíname len jednu oblasť jeho košatých záujmov. K nej by bolo treba prirátat hodiny a hodiny terénnej práce, obchádzania a hľadania účinkujúcich, nácvikov choreografií, formovania kapiel a súborov a ďalší čas strávený na programových radách a v organizačných výboroch.

Poznačil som si, že keď „presadzoval“ šieste pokračovanie Rodostromu zeme na XXXII. ročník folklórneho festivalu vo Východnej v roku 1986, ktoré pod názvom Ľudia z rodu Rómov malo predstaviť kultúru tohto etnika, sedem mesiacov predtým ho intenzívne pripravoval na výše štyridsiatich lokalitách po celej vtedajšej ČSSR. Aké to boli lokality, vidno ešte aj dnes trebárs v Jarovniciach alebo Chminianskych Jakubovianoch...

Keď ho v roku 1945 do vtedy ešte Nemeckých Jakubovian ako deväťročného na jeden rok priviedla mama učiteľka, ktorá nasledovala otca geodeta, ktorého poslali vymerať východné hranice Slovenska, netušil, že sa v ich spálni o štyridsať rokov neskôr budú učiť rómske deti...

Viliam Ján Gruska bol človek do záprahu, ktorý – ako sa zariekal – „prevlieka ťavu uchem ihly, pokiaľ to bude užitočné čo i len pre jedného človeka“, do ťažkej roboty v lesoch, na kľúčovanie pŕov, aby bolo miesto na sadenice v škôlkach ratolestí kultúry, aj na stavenie májov...

Dajú sa aspoň zrátať všetky jeho zárezy – nie rováže – na slovenských hradách?

Šesťnásť rokov tancoval v Lúčnici, bol tanečný pedagóg, úspešný choreograf...

Bezmála desať rokov budoval scénografiu v Slovenskej televízii. Potom ako scénograf „postavil“ okolo stodvadsať inscenácií a podpísal sa pod štyri desiatky filmov – Ako sa Vinco zaťal, Chodník cez Dunaj, Kára plná bolesti, Najatý klaun, Straty a nálezy, Uhol pohľadu... Skvelo dotvoril filmové prepisy opier Jánošík, Svätopluk, Nápoj lásky a Šejk z Arábie. Vytvoril scénografie k baletom Karneval, Šeherezáda, Paganini, Copélia.

Pre televíziu a rozhlas napísal desiatky scenárov a autorských programov, ktoré získali Telemúzy aj ocenenia v Rozhlasovej žatve. Na najvýznamnejšie folklórne festivaly pripravil okolo stopäťdesiat scénických programov a ďalšie na rôzne príležitosti.

Projektoval amfiteátre: Poľný Kesov (1970), Východná (1971), Krakovany (1971), Detva (1975), Myjava (1976), Zuberec (1978), Turzovka (1980 – nerealizovaný), Červeník (1982 – nerealizovaný), Lubiná (1983),

Scénograf, režisér a etnograf docent Viliam GRUSKA skonal v pondelok 23. septembra deň pred svojimi osemdesiatimi tromi narodeninami.

Helpa (1985 – nerealizovaný), Terchová (1990 – 1991), Sihelné (1994)... V roku 1990 bol krátko predsedom výboru Matice slovenskej. Prečo funkciu zložil – aj o tom sa mi vo chvíľach úprimnej dôverylosti pár raz zdôveril. A nebolo to z márnomyseľnosti ani z požadovateľnosti, ako sa to dalo neraz postrehnúť u jeho matičných nástupcov...

Písal črty, poviedky, štúdie, pripravoval zborníky a publikácie. Pripravil rozsiahlu monografiu o spisovateľovi Milovi Urbanovi k storočnici tohto rodáka spod Babej hory.

Fotografoval, tvoril úžitkovú grafiku, pútače, pylóny, ornamentníky. Vystavoval, organizoval, učil.

■ FILMÁRSKYMI CHODNÍČKAMI

„Kam by som zobral filmárov, keby chceli nakrútiť najkrajšie miesto?“ položil si rečnícky otázku, keď som zbieral „peknoty“ na knižku o najkrajších miestach na Slovensku. „Krivdíl by som mnohým, keby som prezradil len jedno. Aj pri obhlídkach a výberoch prostredia na rozsiahle, veľké filmy, ako boli Perinbaba, Kráľ Drozdia brada, Mahuliena zlatá panna, Šipová Ruženka alebo Sokoliar Tomáš, pri filmových prepisoch opier Jánošík či Svätopluk, ktorých mnohé časti boli osadené do reálneho prostredia v prírode, viedli ma pri rozhodovaní iné kritériá ako „krása“. Pôsobivý má byť výsledok, cesty k nemu môžu byť všelijaké...

Sokoliar. Hrad v ňom mal exteriéry z Krásnej Hôrky, nádvorie a interiéry sme krútili na Oravskom hrade. Takto som „spájal“ aj iné motívy.“

Mahulienu zlatú pannu chcel režisér umiestniť do bukolickej krajiny s obrovskými stromami pri veľkej rieke. A tak začal cestovať, najprv v hlave a hľadal vhodné miesta, potom nasledovalo štúdium nad mapami. Všade už boli také zásahy, také úpravy, že sa tam filmovať nedalo. Vybavil si v produkciu lietadlo a išiel sa pozrieť zvrchu na Dunaj a spodnú časť Váhu a Hrona. Bol to starý hrkotajúci stroj, dvojkoľník, aj mu bolo zle v ňom, ale pred Komáromom cez okienko zazrel čosi neuveriteľné – ostrov: dĺžka tri kilometre, šírka tristo metrov a v prostriedku lúka s deväťstoročnými dubmi a vari aj šesťstoročnými vrbami...

Miesto ako z rozprávky – Veľký Lel.

Magnetizujúce prostredie. Bol tam ešte dvakrát sám. Aj tam nocoval v spacom vaku... Vedľa „pohanského

obetiska“, na ktoré doviezli obrovské balvany z Roháčov, pri dvanásťmetrovom pylóne boha Perúna, ktorý stvárnil výnimočný rezbár Janko Procner, baník z Handlovej...

„Perinbaba bola tiež veľmi príťažlivá a náročná robota. Trvala skoro dva roky a obsiahla všetky ročné obdobia... Jakubisko je režisér, ktorý má jasné výtvarné predstavy, je absolvent „šupky“, to taký istý bol Bednárík, čo hneď bolo na plati vidno. Preto som aj volil metódu, že mu ponúknem ešte viac, ako chce...”

Filmovali v skanzenoch v Rožnove, v Martine aj v Zuberici.

„Ustavičné rýchle prispôsobovanie dekorácií, veď vločky nepadajú na povel. Stále sme museli prispôďovať či odšpendľovať biele ornamenty na čičmiarsky spôsob. Raz vytvoril leto, raz zimu, a ešte aby to vyzeralo jednoliato. Perinbabino kráľovstvo – ako ateliérová dekorácia – bolo z množstva skla, ktoré sa malo zabudovať do scény. Ale bez toho, aby konzultovali so mnou, podpísali zmluvu s Giuliettou Masinou na termín. Mohla prísť len na päť dní: 26. jún – 2. júl. A koniec! Stavači z Koliby termín nestíhali. Bolo to veľmi pracné... Ale zvládlo sa to... Aj ďalšie stavby – boli takmer in natura – ako Jakubkov mlyn... Urobte ho v skorú jar, niekedy začiatkom mája. Viete, v Zuberici majú, to je ešte zima, aj sneh, aj dažde, aj tráva ešte nijaká... Skôr sa stavať nedalo. A vozit' na vyhladený výšok nákladiakmi drevá, ktoré sa pripravili niekde inde, to bolo tiež riskantné. Terén sa nesmel dokvasiť. Zábery sa robili aj zo žerjavov, všetko ako na dlani. Napätia bolo dosť! Aj humorných situácií...”

Kameraman Dodo Šimončíč veľmi chcel, aby to bolo celé zabalené, biele ako srieň, keď už nebolo trávy... V máji? Vyskúšal som, čo to spraví, keď ráno po opadnutí rosy posypeme lúku práškovým vápnom. Dobré! Aspoň to tak vyzeralo... Objednali sme tri vagóny vápna. Štyri autá s dvanásťmetrovými rozprašovacími ramenami sme vyskúšali, ako pôjdu, aby sa nevracali a nenechávali stopy – ako to zaprášia, koľko to bude trvať, dohodli termín: Keď pôjdete s cisternami hore, zastavte sa po mňa oproti kostolu u Jánoštinovcov, tam vás budem čakať!

Prišiel som z chalupy v Borovom autobusom... Nepočkali ma! Pozhánal som si motorku, čo ma tam vyviez. Prídem a... Až ma zmrazilo. Oni doviezli sivé vápno! Do objednávky

sme nenapísali, načo ho chceme, aké má byť, a tak v Sološnici, či odkiaľ to vápno prišlo, naložili také, aké mali...

Lúka zošedivela a ja skoro tiež. Navela, navela kameraman prijal, že sa bude čarovať v laboratóriách: šed' sa vyrovná, potlačí...

Tak som učil Perinbabu snežiť.“

■ PÚTNÍK KRAJINOU

Miesta, čo mu prirástli k srdcu? Tri obce, ktoré patria do Liptova, aj keď ich od Liptova oddeľujú Chočské vrchy – Malé Borové, Huty a Veľké Borové. Donedávna boli prístupné len Kvačianskou dolinou. Cesta ponad Huty sa šplhá do výšky 1230 metrov. Vari pred štyridsiatimi rokmi si tam kúpil chalupu a postupne ju upravoval. Samozrejme, že sa zžil s domácimi. A sem alebo odtiaľ, keď sa vracal do Bratislavy, si ordinoval pešie túry.

Krásne výlety. „Lebo človek dajaký pohyb potrebuje“, vravieval mi. „Keď som prestal tancovať, takto som to postupne nahrádzal. Prešiel som cez tie vrchy v daždi, v snehu, v noci bez baterky... aj dvestopäťdesiat ráz. V lete, v zime: buď do Malatínej peši – to je pol druhej hodiny, do Chlebníc – to je hodina, alebo do Zuberca, čo je tri a pol hodiny, ale aj do Liptovskej Teplej na stanicu, čo je tiež vyše troch hodín.“ A potom s nadšením očarovaného pútnika vyznával: „Ja mám rád ten kút, lebo v sebe skrýva úžasnú harmóniu aj kontrasty. Keď som vo Veľkom Borovom pripravoval rozsiahlu výstavu Rodiská a doliny vandrovných sklenárov spoza Chočských vrchov, ponoril som sa do nej tak hlboko, že som preštudoval hádam všetko, čo sa o tomto kraji a ľuďoch dalo nájsť. Z historických prameňov som sa dozvedel, že Prosieckou dolinou viedla cesta, ktorá spájala juh a sever Európy. Križovali sa tu cesty zo západu od Zázrivej a Terchovej a pokračovali ďalej aj z juhu Európy. Predkovia tento kút kultivovali už v časech Veľkej Moravy a ako o unikátom o ňom píše už Matej Bell...”

Poznatky historikov a moje osobné pocity z tej krajiny, obohatilo množstvo rozprávání a príbehov. Mnohé sú od dávneho priateľa, vynikajúceho rozprávača, podomového sklenára Pavla Ťapajáka. Keď tam chodím, ožívajú, spájajú sa a mne sa tam zavše odvíja vlastný film. Vidím ho len ja. Objavujú sa mi v ňom historické obrazy Veľkej Moravy, časy, keď tadiaľ putovali z kláštora na Zobore benediktínski mníši do svojich jaskynných pustovní v Prosieckej doline, vidím v ňom všelijaké iné udalosti – moje osoby a obsadenie...

To je prostredie, ktoré ma dokáže absolútne naplniť.“

■ REŽISÉR ŽIVOT

Hovorí sa, že život je najlepším režisérom a náhoda vynachádzavý scénograf. Spomenul som, ako sa do Gruskovie spálne chodili o niekoľko desaťročí učiť cigánski školáci. Prekvapujúca zhoda okolností. Viliam Gruska sa však radšej odvolával na Louisa Pasteura a jeho bonmot, že náhoda žičí pripraveným. Keďže presnosť a precíznosť bola a je u Gruskovcov rodovým znamením, faktograficky musím doplniť: Gruskov otec bol jediným dieťaťom Jozefa Grusku a Terézie Ošelskej-Študentovej; brali sa vo februári 1906. Ženich mal štyridsaťdeväť a nevesta tridsaťosem rokov. Potomka sa dočkali o štyri roky. Rodný dom stál na svahu Portaľovky v Rabčiciach. Okolo gazdovstva robili paholci. Dedo sa venoval kolárskemu remeslu. Syna dal do škôl, ale zomrel skôr, ako na gymnáziu v Levoči zma-

turoval. Babka si potom na živobytie pomáhala predajom pozemkov. Otec na Vysokom učení technickom v Prahe študoval zememeračstvo, ale po troch semestroch školu zanechal a šiel učiť. Takto sa v Rabči a Rabčiciach prekrižili životné cesty Jána Grusku a Margity Janekovej. Tá od roku 1926 nielen učila oravský drobizg, ale i hrala na organe v kostole. Ján ju zavše sprevádzal na husliach. A aj keď bola o tri roky staršia, koncom mája 1933 si v Žiline povedali áno.

Ján Gruska rybárčil, poľoval, fotografoval a zbieral goralské piesne, za čo ho obviňovali z poliakofilstva a dali mu to aj inakšie pocítiť. Písal tiež črty a poviedky do časopisov. Hoci sa všetky nezachovali, v rukopisoch je vyše osemsto strán textov. V roku 1939 ho mobilizovali do Slovenskej armády k delostrelcom. Bol na východnom fronte. Po vojne sa chcel vrátiť k učiteľstvu, ale nevyšlo mu to... Namiesto toho ho v roku 1949 zaistili a v llave a na Mírove strávil dvanásť mesiacov v tábore nútených prác. Po návrate z väzenia svoje technické dispozície a danosti mohol uplatniť len v stavebníckych profesiách.

Viliamov otec Ján Gruska umrel začiatkom roka 1957 v Ružomberku štyridsaťsedemročný na rakovinu pľúc. Od šesťnástich bol tuhý fajčiar. Jeho manželka učila až do roka 1970 v Liptovskej Teplej. Zomrela v roku 1985 v Pezinku.

A ešte čosi treba doplniť. Ján Gruska si v Prahe z edičných fondov Karlovej univerzity dlhé roky objednával na dobierku obsažné brožúry plné príkladov vyššej matematiky, ktorá bola jeho vášňou. Ani jedno zadanie v sto piatich zväzkoch nezostalo nevyriešené!

Prvorodený syn, bývalý profesor brnianskej Masarykovej univerzity, RNDr. Jozef Damaš Gruska, DrSc., vedec a svetovo známy informatik, sa mal na koho podať. Svetový chýr má aj jeho zbierka betlehemov. Je ich dvestotridsať zo šesťdesiatich dvoch krajín. Poniektoré majú aj vyše dvesto figúr a komponentov. Matematike sa venuje i jeho syn Damask (1962). Mimoriadne nadané sú aj deti docenta Viliama Jána Grusku. Alexandra (1968) je známa scénografka a výtvarníčka. Filologička Jana (1970) má nevšedný dar na jazyky. Prednáša na Univerzite Komenského a úväzok má aj v Rakúskej akadémii vied. Viliam Gruska ml. (1976) ako šikovný manažér pracuje aj pre Lúčnicu. Pre súbor, kde popri otcovi ako pätnásťročná tanečníčka začínala aj ich mama Anna – tiež inžinierka, docentka, pedagogička na Fakulte elektrotechniky a informatiky STU v Bratislave.

■ CLIVÁ STRUNA

Spomenul som, že Viliam Gruska bol človek do záprahu – taký, čo ťa nenechá samého vliecť jarmo. Chlap do nepohody, vytrvalý až zaťatý do roboty. Dobrý spoločník vo chvíľach sviatočných, keď sa chce spievať i tancovať. Partner, keď si treba podeliť žiaľ.

Teraz si všetci, čo sme ho poznali, delíme smútok nad jeho skonom...

Ministerka kultúry Ľubica Lašáková na svojej stránke napísala: „S hlbokým zármutkom som dnes prijala správu, že nás opustil Viliam Ján Gruska. Zaslúžene patril medzi najvýraznejšie osobnosti slovenskej ľudovej kultúry...“ a potom uviedla všetko, čo sa v takých čiernej farbe podfarbených vetách zvykne písať. Chvalabohu. Človek, čo pre Slovensko vytrvalo „preťahoval ťavu uchem ihly“ si ich naozaj zaslúži. Biblické podobenstvo z Markovho evanjelia je o životnom a profesijnom príbehu Viliama Jána Grusku nadmieru výstižné. Posledná rozlúčka s ním sa uskutočnila 29. septembra v Historickej budove Slovenského národného divadla na Hviezdoslavovom námestí.

Poetický večer Juraja Sarvaša venovaný Ďurkovi Langsfeldovi Statočnému sučianskemu rodákovi

Lubomír ŽILA – Foto: Ivana HORVÁTHOVÁ

V Dome kultúry na Kramároch v Bratislave sa 9. septembra uskutočnil už sto šesťdesiaty šiesty Poetický večer Juraja Sarvaša s jeho hosťami. Témou večera bol veľký spomienkový program Smrť Ďurka Langsfelda.

Ďurka Langsfelda (*16. 10. 1825 Sučany – †22. 6. 1849 Kremnica), slovenského národovca, evanjelického učiteľa, od januára 1849 počas Slovenského povstania dobrovoľníckeho poručíka v Hurbanovom vojsku a hrdinu slovenského národa pred sto sedemdesiatimi rokmi, ako dvadsaťtriročného popravili maďarskí honvédi v historickom meste Kremnica. Pred svojimi katmi neohrozene povedal: „Teraz ma súdia nepriatelia, ale budú ma niekedy súdiť i Slováci a u tých by som nechcel prepadnúť!“

Mesto Kremnica, Miestny odbor Matice slovenskej v Kremnici a Evanjelický cirkevný zbor v Kremnici si každoročne pripomínajú túto smutnú udalosť spomienkovými slávnosťami. Tohtoročný program na počesť Ďurka Langsfelda sa konal v nedeľu 23. júna. Na týchto spomienkových slávnostiach bol spoluúčinkujúci aj zaslúžilý umelec Juraj Sarvaš, ktorý sa rozhodol pozvať Kremničanov do Poetického štúdia v Bratislave, a tak si dôstojne uctiť tohto veľkého hrdinu slovenského národa.

Jozef Gregor Tajovský napísal v roku 1923 jedinú divadelnú hru –

Peter MICHALICA, Mária SCHLOSSEROVÁ, Jozef ŠIMONOVÍČ, Henrich PITTNER aj členovia banického spevokolu Fokoš účinkovali na 126. poetickom večeri Juraja SARVAŠA na počesť Ďurka Langsfelda v Bratislave aj v Kremnici.

drámu v troch dejstvách Smrť Ďurka Langsfelda. Hudobno-dramatická kompozícia sa uskutočnila za účasti Alexandra Ferenčíka, primátora historického mesta Kremnica, Ivetky Ceferovej, viceprimátorky mesta Kremnica, Martina Rybára, starostu obce Sučany, a Jozefa Paceka, zborového farára CZ ECAV Kremnica.

V programe účinkovali: M. Schlosserová v roli matky Ďurka Langsfelda, J. Šimonovič v roli otca, H. Pittner v roli Ďurka. Celé predstavenie sprevádzal v banických slávnostných uniformách Kremnícky banický spevácky zbor Fokoš. Mužský spevácky zbor Fokoš sa začal formovať v roku 2018 a od svojho vzniku pôsobí pod vedením Jozefa Paceka, zborového farára ECAV Kremnica. Zbor okrem banických piesní spieva aj piesne hymnické, príležitostne ľudové a svojimi vystúpeniami prispieva k rôznym slávnostným banickým podujatiam nielen v Kremnici.

V programe ďalej vystúpil koncertný husľový majster prof. Peter Michalica. Publiku sa prihovárať cez prózu a básne divadelný a filmový herec, dlhoročný člen činohry Slovenského národného divadla, scenárista a režisér zaslúžilý umelec Juraj Sarvaš.

Poetický večer Juraja Sarvaša, plný pohody, si užili všetci návštevníci, ako aj účinkujúci. Je na mieste poďakovať organizátorom za krásny a najmä poučný program venovaný našim, skoro zabudnutým hrdinom.

MATIČNÉ DEPEŠE

Na Ostrý vrch

Prvého septembra – na Deň Ústavy Slovenskej republiky – sa v Kálnici uskutočnilo už ôsme stretnutie pri Slovenskom dvojkríži na Ostrom vrchu. Na rozdiel od vlaňajšieho výstupu tentoraz vyše dvesto účastníkom prišlo aj počasie. Organizátorom podujatia bola obec Kálnica, turistický oddiel TJ Zavažan, MO MS i firma Kellys Bike Kálnica.

Vatra v Žehni

Matičiari v Žehni ešte nemajú bohatú kroniku aktivít. Nedávno spoločne s D MS v Prešove a s obyvateľmi obce si uctili pamiatku padlých v Slovenskom národnom povstaní. Po hymne a prihovoroch sa aj tu predstavili dobrovoľníci z klubov vojenskej histórie, MM z Košíc a Hencovský oddiel Gvardija. Po zotmení zapálili vatru a premietli dokumentárny film o SNP, v ktorom sa prítomní, medzi ktorými na radosť organizátorov bolo aj veľa mladých ľudí a rodín, veľa dozvedeli o okolnostiach tohto ozbrojeného vystúpenia proti nemeckému fašizmu.

Ivanské babie leto

Matičné stolnotenisové turnaje v okrese Nitra sú už dlhšie súčasťou Ivanského babieho leta. Za zelenými stolmi popri domácich súťažili na jednom z posledných turnajov stolní tenisti z Nitry, Lehoty, Janíkoviec, Dolných Krškán, Mojmíroviec a Topoľčian. Matičná stolnotenisová liga vyvrcholí v D MS v Nitre 7. decembra, kde budú jednotlivé miestne odbory súťažiť o putovný Pohár Matice slovenskej.

Chalupkovo Brezno

MO MS v Brezne má v októbri bohatý program. Od 3. do 6. októbra sa na viacerých miestach predstaví Spevácky zbor mesta Brezno – kolektívny člen MS, na festivalových koncertoch a Galakonzerte počas štrnásťteho ročníka Horehronských slávností zborového spevu a pozornosť organizátorov sa sústreďuje na už päťdesiaty druhý ročník celoslovenskej záujmovo-umeleckej činnosti pedagógov Chalupkovo Brezno aj s výtvarnými prezentáciami a so spomínaním na Jána Chalupku a Martina Rázusa. V Brezne 22. októbra pripravujú aj popoludnie venované storočníci spisovateľky Márie Ďuričkovej.

Dni divadla

Štvrtýkrát sa vo Zvolenskej Slatine uskutočnia Dni ochotníckeho divadla. Tentoraz sú venované stému výročiu Márie Ďuričkovej, spisovateľke a rodáčke z tejto obce. V nedeľu 13. októbra jej organizátori podujatia venujú galaprogram. Dni divadla budú pokračovať počas celého týždňa až do 20. októbra. Zaujímavosťou tohto ročníka je, že na jednom z predstavení sa zúčastní herec Divadla J. G. Tajovského Richard Sanitra, ktorý prevzal nad podujatím záštitu.

Pripravuje Emil SEMANCO

Majster v orbe obhájil svoj republikový titul Dvojzáprahy súťažili v Šuľanoch

Text a foto: Lubomír ŽILA

Minuloročný víťaz Majstrovstiev Slovenska v orbe konskými dvojzáprahmi jednoradličným pluhom Martin Vetrník z Priboviec v Turci obhájil svoj titul aj tento rok.

REPORT

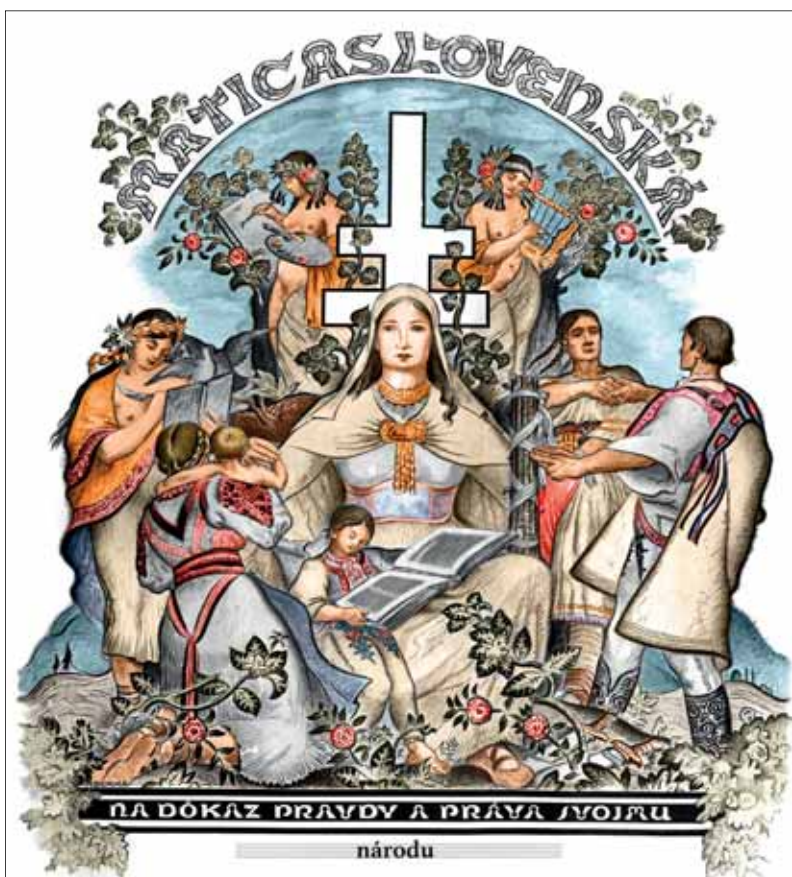
V súčasnosti už orať koňmi dokáže len málo ľudí. A tých, ktorí by si v trúbli so záprahom aj súťažiť, je ešte menej. Našťastie, pár skúsených oráčov ešte na Slovensku máme a svoj fortieľ prišli predviesť

Dnes už niet veľa takých, čo dokážu orať konským záprahom – aj preto v Hruboňove usporiadávajú majstrovstvá pre tých, čo to dokážu.

PROGRAM SNEMU MS

- 8.00 – 9.45 h Prezentácia účastníkov
- 10.00 h **OTVORENIE SNEMU MS**
Znelka MS, štátna hymna SR
Báseň
Úvodné slovo a privítanie hostí a delegátov snemu
Príhovory hostí
Schválenie programu rokovania
Schválenie pracovných komisií (návrhová komisia pre úpravu stanov, návrhová komisia pre úpravu programu a záverečných uznesení a mandátová komisia)
- 10.30 h **HLAVNÉ BODY PROGRAMU**
Priebežná správa o činnosti MS od VZ MS konaného v roku 2017 (predseda MS)
- 10.40 h Priebežná správa o hospodárení v MS (správca MS)
- 10.50 h Priebežná správa o realizácii navrhovaných opatrení DV MS k činnosti a hospodáreniu v MS (predseda Dozorného výboru MS)
- 11.00 h Stanovisko Výboru MS a dôvodová správa k novele stanov (tajomník MS J. Seman)
- 11.05 h Stanovisko Dozorného výboru MS k návrhu novely stanov a navrhovaného programu
- 11.15 h Prerokovanie návrhu novely stanov (predseda MS)
- 12.45 – 13.45 h Obedňajšia prestávka
- 13.45 h Pokračovanie rokovania
Prerokovanie návrhu programu MS na r. 2019 – 2021 s výhľadom do r. 2025 (vedecký tajomník MS)
- 14.30 h Diskusia
- 15.00 h Závery Snemu MS – predloženie návrhov textov, schválenie záverov a uznesení
- 15.30 h Ukončenie Snemu MS hymnou Matice slovenskej.

POZVÁNKA

OČAMI MATIČIARA

Slovenské národné noviny považujem za mobilizačné pre celý slovenský národ. Je už najvyšší čas, aby si ľudia uvedomili, o čo ide! Najmä SNN č. 37 podľa mňa spĺňajú všetky kritériá kvalitnej a aktuálnej publicistiky. Veľmi vysoko hodnotím v nich články Mateja Mindára Zvíťazí sebestvo alebo spoločný záujem a ďalší text Aby sa neopakovali

Takto konajme

staré historické chyby, kde predstaviteľ Združení slovenskej inteligencie KORENE Viliam Hornáček a ďalší vlastenci tmočia výzvu Bráňme si vybojované – Za slovenské Slovensko! Prináša a orientujúci je rozhovor s publicistom Marošom Púchovským Otvárame šancu pre Slovákov a Slovanov od autora Ľudovíta Štefka a ďalší jeho text Stále zatmenie mozgu. Znepokojujúci a veľmi aktuálny je aj rozhovor Maroša Smolca s kňazom Jánom Košiarom pod titulom Načo je štátu elektronický koncentračný tábor? Takto v tomto duchu musia rozmyšľať a konať aj čelní predstavitelia štátu! Odporúčam, aby všetky matičné organizácie v duchu týchto hesiel a myšlienok konali, najmä pracovali s mladými ľuďmi. Verím, že tak budú naďalej pracovať a mobilizovať aj KORENE – Združenia slovenskej inteligencie.

Štefan LESKOVSKÝ, Šenkvice

Oslavujeme pri lipke

Matičiari z Trenčianskej Teplej si 29. augusta uctili pamiatku padlých hrdinov pri pamätníku SNP na Jankovom vršku pri obci Uhrovec položením kytice vďaka a tiež vystúpením vo folklórnom pásme FS Teplanka pri hoteli Partizán v rámci Dní Slovanov. Zároveň už tradične sa pripojili k oslavám Dňa Ústavy prvého septembra, ktoré miestne odbory z Trenčianskych Teplic, Omšenia a Trenčianskej Teplej v rámci spolupráce obcí z povodia potoka Tepličky oslavujú pri Lipke ústavy na Kúpeľnom námestí v Trenčianskych Tepliciach. Podujatie sa konalo pod záštitou primátorky mesta Zuzany Frajnekovej Ďurmekovej, ako i podpredsedu Trenčianskeho samosprávneho kraja Jozefa Božika, ktorý vyzdvihol prínos prijatia tohto dokumentu, ako i jeho naplnenie v súčasnosti.

Zuzana SKLENÁROVÁ, predsedníčka MO MS v Trenčianskej Teplej

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Predseda Matice slovenskej na stretnutí s mládežou v Trebišove

Pútavá beseda v Zemplínskej knižnici

Text a foto: Ing. Janka VARGOVÁ, riaditeľka knižnice

Tento rok sa nesie v znamení stého výročia od tragickej smrti M. R. Štefánika. Zemplínska knižnica v Trebišove, ktorá má s Maticou slovenskou memorandum o spolupráci, počas septembra zorganizovala viacero podujatí k tomuto výročiu. Jedným z nich bola aj prednáška pre študentov stredných škôl M. R. Štefánik – život, dielo a slovenská otázka pri vzniku Česko-Slovenska, ktorú tu 20. septembra uviedol predseda Matice slovenskej Marián Gešper.

Vystúpením a pútavým prednesom vťahal školskú mládež do historických reálií o tom, ako Veľká vojna výrazne zmenila tvár Európy, priniesla rozvrat starých monarchií i vznik nových štátov. Predseda M. Gešper porozprával o živote generála M. R. Štefánika, aj o tom, akú dôležitú úlohu zohral pri organizovaní česko-slovenských légii a pri diplomatickom pôsobení. Mladšej generácii zaujímavo priblížil, aké mal Štefánik mimoriadne zásluhy na formovaní samostatného česko-slovenského zahraničného odboja počas prvej svetovej vojny a vzniku prvého spoločného štátu Slovákov a Čechov. Netradičnú formu besedy podčiarklo, že študenti sa do nej mohli zapojiť nielen otázkami, ale aj vyjadrením svojich názorov na problematiku, rovnako sa hovorilo o tom, ako by sa sami rozhodovali na dôležitých životných križovatkách, ktoré čakali na generála. Beseda gradovala predkladaním faktov o kľúčovej pozícii Štefánika pri formovaní Československej

Ak má prednáška o slovenských dejinách príťažlivý obsah a novátorskú podobu, dokáže zaujať aj školskú mládež ako nedávno vystúpenie a beseda predsedu MS Mariána GEŠPERA v Zemplínskej knižnici v Trebišove.

národnej rady, jeho pôsobení v pozícii ministra vojny v Dočasnej vláde československej a tiež jeho tragickej smrti, ktorú stále obostiera veľa nejasností. Príťažlivosť prednášky

umocňovala cenná fotografická dokumentácia, s ktorou sa bežne študenti nemajú kde stretnúť, a obdivuhodný prehľad prednášajúceho o týchto historických udalostiach.

Po stopách povstaleckých hrdinov v Závade a Ruskej Porube Čapajevovcov si uctili na Lipovici

Text a foto: Miroslav GEŠPER

Po prekročení hraníc prvej Slovenskej republiky nemeckými fašistickými vojskami v auguste 1944 zaznelo v rádiu Slobodný vysielateľ Banská Bystrica dohovorené heslo pre slovenské armádne posádky: „Začnite s vystahovaním!“ Armádne súčasti spolu s partizánmi a dobrovoľníkmi sa postavili protivníkov na odpor. Kruté boje zvädzali pri Strečne, Telgárte či Novej Bani.

Hencovský oddiel Gvardija účinkoval v minulých dňoch pri viacerých pietnych aktoch na počesť 75. výročia Slovenského národného povstania na miestach, kde bojoval partizánsky oddiel Čapajev.

Boje a partizánska diverzná činnosť neprebíhali iba na strednom Slovensku, ale aj na východe štátu, najmä v okolí železničných uzlov (Kysak) či v Slanských vrchoch, pohorí Vihorlat a Ondavskej vrchovine. Práve tu na vrchu Lipovica stojí pamätník na počesť posledného tábora partizánskeho zväzku Čapajev. To viedlo k myšlienke zorganizovať podujatie na tomto mieste a pripomenúť si dramatické vojnové udalosti. Prvého septembra pripravilo OP MS Vranov

nad Topľou, OP MS Stropkov, MO MS Klenová, SZPB Vranov 1 v spolupráci s obcami Ruská Poruba a Závada spomienkovú slávnosť pri príležitosti sedemdesiateho piateho výročia SNP pod názvom Po stopách národných hrdinov. Starosta Ruskej Poruby J. Moroz privítal účastníkov podujatia pred obecným úradom. Odtiaľ sa početný zástup presunul na spomínaný pamätný vrch, kde Hencovský oddiel Gvardija pripravil pietny akt kladenia vencov za sprievodu dychovej hudby

Orchester vychodňarov a členovia FS Brežinky pri pamätníku zaspievali piesne s vojenskou tematikou. Rusínsky aktivista Štefan Drozd v príhovore v krátkosti priblížil život partizánov a obyvateľov z okolitých obcí v čase SNP. Po akcii OÚ v Závade prítomným zabezpečil občerstvenie a pohostenie. Účastníci spomienkovej slávnosti si potom uctili pamiatku padlých hrdinov na cintoríne v Závade a Ruskej Porube. Vzácnym hosťom bola ataše RF Anna Chodajevová. Spoločne aj so starostami obcí za sprievodu dychovej hudby položili vence k pamätníkom obetí druhej svetovej vojny. V kultúrnom dome v Ruskej Porube zaznela v úvode hymna SR v podaní Orchestru vychodňarov. Prítomným sa prihovorila ataše Ruskej federácie Anna Chodajevová, člen výboru MS Miroslav Gešper a za SZPB Vranov nad Topľou 1 Michal Pavlečko. Divadelnými scénkami matičari z Hencoviec priblížili obecnstvu činnosť Čapajevovcov. Hudobným repertoárom sa o zábavu postaral FS Brežinky z Cabova. Starosta Ruskej Poruby pripravil pohostenie poľovníckym gulášom, chutnou pečenou klobáskou a občerstvením.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Keďže si v týchto dňoch pripomínáme 75. výročie SNP aj otázky nášho kvízu sú zamerané na toto jubileum. V SNN č. 37/2019 sme sa pýtali, kde Nemci zajali povstaleckých generálov, vedúce osobnosti armádneho odboja? Správna odpoveď mala znieť, že generáli Ján Golian a Rudolf Viest padli nepriateľovi do rúk v Starých Horách. Spomedzi vyžrebovaných odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Rudolf Kviatkovský, Piešťany; Žofia Hancková, Martin; Jozef Konečný, Bratislava. O takomto čase, len pred sedemdesiatimi piatimi rokmi, v slovenských horách horeli povstalecké ohne. Aj armáda po páde Banskej Bystrice prešla na partizánsky spôsob boja.

• Aké bolo oficiálne heslo, ktoré bolo pre posádky Slovenskej armády signálom na zapojenie do povstania? Odpovede posielajte na redakčné kontakty našej administrátorky Ľubici Rišiahovej do vyjdenia ďalšieho čísla SNN.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

5. októbra

– pred sto päťdesiatimi piatimi rokmi zomrel v Dolnej Strehovej maďarský básnik a dramatik Imre Madách (1823 – 1864)
– storočnica Vojtecha Zamarovského (1919 – 2006), autora svetoznámych diel o staroveku; súborne opäť vyšli vo vydavateľstve Perfekt pred dvadsiatimi rokmi a znova vychádzajú, Perfekt vydal aj životopisnú knihu o majstrovi pera a dávnych čias Fenomén Zamarovský, jeho meno nesie Národná cena za literatúru faktu

6. októbra

– stosedemdesiat rokov, čo v Pešti v roku 1849 popravili predsedu revolučnej vlády Uhorska Kazimíra Batáňa (mal štyridsať rokov)

– pred štyridsiatimi rokmi zomrela slovenská astronómka svetového významu Ľudmila Pajdušáková (1916 – 1979), pracovníčka observatória na Skalnatom plese, objaviteľka piatich komét a jednej planétky, ktoré sú pomenované po nej; mala po Harvardskej hviezdárni najpočetnejšiu zbierku snímok meteorov a asteroidov

7. októbra

– stopäťdesiat rokov, čo sa narodil architekt Milan Michal Harminec (1869 – 1964), po otcovi murár, ktorý sa vypracoval na staviteľa, autor desiatky kostolov, starej a novej budovy Slovenského národného múzea v Martine, sanatórií v Novom Smokovci, paláca Tatra banky (dnes ministerstva kultúry), hotela Carlton, budovy SNM v Bratislave a ďalších asi tristo významných stavieb na Slovensku, pričom nemal vysokú školu ani priemyslovku

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel v kanadskom Vancouveri maliar a grafik Ladislav Guderna (1921 – 1999)

8. októbra

– pred dvesto päťdesiatimi rokmi zomrel v Trnave významný európsky orientalista Adam Kasanický (1748 – 1804)

10. októbra

– Univerzitná knižnica v Bratislave má sto rokov

– generál v zálohe Milan Cerovský, bývalý náčelník generálneho štábu Ozbrojených síl Slovenskej republiky, má sedemdesiat rokov

– šesťdesiatich piatich rokov sa dožíva elánista Vašek Patejdl

– štyridsať rokov oslávi náš bývalý tenisový reprezentant Michal Mertiňák

11. októbra

– pred sto rokmi (1919) zatkli kňaza a predstaviteľa Slovenskej ľudovej strany Antona Hlinku, po jeho zvolení do parlamentu v apríli 1920 ho na základe poslaneckej imunity museli prepustiť

– storočnica Spolku slovenských umelcov s odborními literárnym, hudobným a výtvarným, predsedom sa stal Martin Rázus; spolok inšpiroval vznik organizácií podľa druhov umenia

– stopäť rokov, čo sa narodila maliarka Mária Mevecká (1914 – 1987), autorka portrétov oravských sedliakov a krajíniek; dve jej dievčatká boli na niekdajšej desaťkorunáčke

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi (1944) v domnienke, že ide o presun Nemcov, zaútočili americké lietadlá na vlak pri Báhoni; zahynulo päť cestujúcich, dvanástich ranilo

(jč)